

Gelibolulu Mustafa ‘Âlî’nin Mirâtü’l Avâlim İsimli Eseri

Süleyman Lokmacı*

ORCID: 0000-0003-4520-4421

Öz

Osmanlı Tarihçiliği’nin en önemli isimlerinden birisi olan Gelibolulu Mustafa ‘Âlî birçok eserin müellifidir. Yapmış olduğu önemli memuriyetler sayesinde olayların bizzat içerisinde olan Mustafa ‘Âlî’nin tarih alanındaki eserleri gerek kendi yaşadığı dönemde ve gerekse sonrasında tarih ilmiyle uğraşanların en önemli kaynakları arasında yer almıştır. Mirâtü’l Avâlim Gelibolulu Mustafa ‘Âlî tarafından yazılmış, Hazret-i Âdem’den önce var olan varlıkların ve gerçekleşen olayların anlatıldığı küçük bir risaledir. Esere ait yurtiçinde ve yurtdışında birçok nüsha bulunmaktadır. Bu çalışmada Mirâtü’l Avâlim’in telif sebebi, konusu ve kaynakları incelendikten sonra, eserin matbu nüshasıyla, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu’nda bulunan 06 Mil Yz B 389 arşiv numaralı ve Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi’nde Hacımahmutefendi 4396 arşiv numarasıyla kayıtlı el yazması nüshaları karşılaştırılarak üç nüsha arasındaki farklılıklar, dipnotlarda gösterilmek suretiyle ortaya konulmuştur.

Anahtar kelimeler: Gelibolulu Mustafa ‘Âlî, Mirâtü’l Avâlim, Hazret-i Âdem

Gönderme Tarihi:2/07/2018

Kabul Tarihi:26-08-2018

* Dr. Öğrt. Üyesi, Erzincan Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-Posta: slokmaci@erzincan.edu.tr

Mirâtü'l Avâlim Written by Gelibolulu Mustafa 'Âlî

Abstract

Gelibolulu Mustafa 'Âlî, who is one of the most eminent figures of the Ottoman history writing, has written many books. The history works of Mustafa 'Âlî's works in the field of history, have become one of most important sources of researches who interested in the science of history due to his closely witnessed the events of his age in person thanks to his important missions in the government. Mirâtü'l Avâlim written by Gelibolulu Mustafa 'Âlî is a short work in which the beings and events before Adam are described. The reason why Mirâtü'l Avâlim is dealt with in this study although there are many copies of the work in the libraries both in Turkey and other countries was justified by comparing it with the handwritten manuscript with the archive number 06 Mil Yz B 389 in the National Library and archive number Hacımahmutefendi 4396 in the Süleymaniye Manuscripts Library revealing the differences between the three copies in the footnotes.

Keywords: Gelibolulu Mustafa 'Âlî (Mustafa 'Âlî from Gallipoli), Mirâtü'l Avâlim (Mirror of the World), Adam

Received Date: 02/07/2018

Accepted Date: 26/08/2018

“Зеркало миров” Мустафы Али Гелиболулу

Резюме

Мустафа Али Гелиболулу является одним из значимых представителей османской историографии и автором многочисленных произведений. Занимаемые им важные посты позволяли находиться непосредственно в центре событий, от чего его труды по истории всегда входили в ряд ценных источников будь то в современные ему или последующие времена. «Мират аль-авалим», или «Зеркало миров», это небольшой трактат о существах и событиях, происходивших до времен пророка Адама, и копии этого труда можно найти во многих странах мира. В данной статье исследуются причина написания, тематика и источники произведения, проводится сравнительный анализ его трех изданий – печатной копией, копией из Коллекции рукописей Национальной библиотеки под архивным номером 06 Mil Yz B 389 и копией из Библиотеки рукописных произведений Сулеймание под архивным номером Насіmahmutefendi 4396.

Ключевые слова: Мустафа Али Гелиболулу, Зеркало миров, пророк Адам

Получено: 02/07/2018

Принято: 26/08/2018

Giriş

Gelibolulu Mustafa ‘Âlî 16. yüzyılın dikkat çeken tarihçilerinden birisidir. Tarihçiliğinin yanı sıra o, Sultan II. Selim'in, Lala Mustafa Paşa'nın ve Bosna Beylerbeyi Ferhat Paşa'nın divan kâtipliğini yapmıştır. Ayrıca Halep Tımar Defterdarlığı, Erzurum Hazine Defterdarlığı, Yeniçeri kâtipliği, Amasya Sancak Beyliği ve Rum Defterdarlığı gibi görevlerde de bulunmuş olan ‘Âlî'nin son görevi Cidde Beylerbeyliği'dir.¹ Yaptığı görevler sebebiyle birçok önemli olayın bizzat görgü tanığı olması, Gelibolulu Mustafa ‘Âlî'nin özellikle tarih alanındaki eserlerini değerli kılmaktadır. Mustafa ‘Âlî'nin tarih alanındaki en önemli ve meşhur eseri Kühü'l Ahbâr'dır. Ayrıca tarih alanında Menâkıb-ı Hünerverân, Hâlâtü'l-Kâhire Mine'l-Âdâti'z-Zâhire, Fusûlü'l-Hallü ve'l-Akd fî Usûli'l-Harcı ve'n-Nakd, Nusretnâme, Fursatnâme, Nâdirü'l-Mehârib, Heft-Meclis, Zübdetü't-Tevârîh, Mirkatü'l-Cihâd, Câmiü'l-Buhûr der-Mecâlis-i Sûr gibi eseri bulunmaktadır.²

Gelibolulu Mustafa ‘Âlî'nin diğer konularda kaleme almış olduğu eserlerinden bazıları şunlardır: Sade -i Sad Güher, Sübhatü'l-Abdâl, Gül-i Sad Berk, Bedû'r Rükûm, Mihr ü Mâh, Mihr ü Vefâ, Tuhfetü'l 'Uşşâk, Manzum Kırk Hadis Tercümesi, Mecmau'l-Bahreyn, Sübhatü'l-'Inâbe, Nikâtü'l-Kâl fi Tazmîni'l-Makâl, Dekâyiku't-Tevhîd, Me'âlimu't-Tevhîd, Câmi'nin bir beytinin şerhi, Bedâyiu'l-Metâli, Şehr-engîz-i Berây-ı Hûb Rûyân-ı Gelibolu isimli eserleri, Tasavvuf alanında Nevâdirü'l-Hikem, Hılyetü'r-Ricâl, Sosyal hayat ve ahlaka dair Mevâidü'n-Nefâis fi Kavâidi'l-

¹ Nihal Atsız, ‘Âlî Bibliyografyası, İstanbul 1968, 2; Ahmet Aydın, Gelibolulu Mustafa ‘Âlî'nin Kühü'l Ahbârının IV. Rükününün Kaynakları, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993, 1; Erhan Afyoncu, “Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I”, Belgeler, 2000, Sayı: 24, 83.

² Mehmed Şeker, “Gelibolulu Mustafa ‘Âlî'nin Eserlerinin Yeni Bir Tasnifi ve Mevâidü'n-Nefâis fi Kavâidi'l Mecâlis Adlı Eseri”, İslam Medeniyeti, IV(2), 1979, 81; Bekir Kütükoğlu, “‘Âlî Mustafa Efendi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, 1989, s.415.

Lokmacı

Mecâlis, Mehâsinü'l-Âdâb, Hülâsatü'l-Ahvâl der-Letâif-i Mevâiz-i Sahîh-i Hâl, Hakâyıku'l-Ekâlim, Tuhfetü's-Sulehâ gibi eserleri bulunmaktadır.³

Gelibolulu Mustafa 'Âlî ihtiva ettiği hurafeler sebebiyle Kâtip Çelebi tarafından şiddetle eleştirilen Mirâtü'l Avâlim isimli eserinde dünyanın ve mahlûkatın yaradılışına ait bilgileri toplamıştır.⁴ Bu çalışmada Mirâtü'l Avâlim'in telif sebebi, konusu ve kaynakları incelendikten sonra esere ait Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Hacımahmutefendi 4396 arşiv numarasıyla kayıtlı nüshası, Milli Kütüphane Yazma Eser koleksiyonunda 06 Mil Yz B 389 arşiv numarası ile kayıtlı nüsha ile eserin matbu nüshası karşılaştırılmak suretiyle bir ortak metin oluşturulması amaçlanmıştır. İzlenen yol aşağıda maddeler halinde belirtilmiştir.

1. Üç nüsha arasındaki farklılıklar dipnotlarda gösterilmiştir. Transkripsiyon uygulanırken uzatmalar için (^), ayın (ع) harfi için (‘), hemze için (’), kaf (ق) ve gayn (غ) harflerinden sonraki uzatmalar için ise (̣) işareti kullanılmıştır.

2. Metinde müelliften kaynaklanan kelime veya tarih boşluklarına (...) şeklinde işaret edilmiştir.

3. İfadedeki bozukluğu gidermek için yer yer metne tarafımızdan ilave edilen hece veya kelimeler de yine köşeli parantez (< >) içine alınmıştır.

4. Nice/niçe örneğindeki gibi çok bilindik bazı kelimelerde ise uygun görülen bir imlada ortaklık sağlanması yoluna gidilmiştir.

5. Metinde geçen âyetlerin ve bazı Arapça ibarelerin yazımında Arap harfleri kullanılmış ve dipnotlarda bu âyetlerin ve ibarelerin Türkçe anlamlarına yer verilmiştir.

6. Karşılaştırma nüshalarında (M ve H) kullanılmış olan ibareler ana nüsha (AN) ile farklıysa bu durum dipnotta gösterilmişken herhangi bir

³ Mehmed Şeker, “Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Eserlerinin Yeni Bir Tasnifi ve Mevâ'idü'n-Nefâis fi Kavâ'idü'l-Mecâlis Adlı Eseri”, İslam Medeniyeti, IV(2), 1979, 81.

⁴ Bekir Kütükoğlu, “Âlî Mustafa Efendi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, 1989, s.415.

farklılık söz konusu olmadığı durumda ana nüsha ile aynı ibarenin kullanıldığı nüshada geçen ibare dipnotta ayrıca gösterilmemiştir.

a) Eserin Telif Sebebi ve Konusu:

Mirâtü'l Avâlim Gelibolulu Mustafa 'Âlî tarafından 995/1587 yılında Sultan III. Murad'ın musâhipliğinin yanı sıra Rumeli Beylerbeyliği ve Sadrazamlık gibi önemli görevlerde bulunmuş olan Sokullu Mehmet Paşa'ya ithafen yazılmıştır.⁵ Gelibolulu Mustafa 'Âlî Mirâtü'l Avâlim'de söz konusu eseri neden kaleme aldığını şu şekilde izah etmiş; *“müştâriyleh destûr-i muhterem pür server-i muhteşem dâimâ ilm-i tevârîhe râğbet buyurmaları mukarrer lakin Hazret-i Âdemden evvel yaratılan mükevvenât ol kitâblarda beyân olunmayıp farzen yeniden tasnîf olursa ol hazretin tab'-i şerîfleri tamâm mâ'il olmak ve hem okundukça kendülere bir gûna dâniş ve ma'rifet hâsıl olub işitdikleri tahkîkâta vukûf bulunmaları bu hakîr 'Âlî şehîr bu bâbda sâ'id-i himmeti teşmîr eyledim.”* ve eserinin adını da *Mirâtü'l Avâlim* koyduğunu belirtmiştir.⁶

Mirâtü'l Avâlim'in üzerinde önemle durduğu konuların başında dünyanın ömrünün kaç yıl olduğu meselesi gelmektedir. Bunda ise eserin yazıldığı dönem etkili olmuştur. Zira Hazret-i Muhammed (s.a.v.)'e ait olduğu rivayet edilen hadislerde dünyanın ömrünün yedi bin yıl olduğu şeklinde bilgiler yer almıştır. Eserin yazıldığı 995/1587 yılına gelindiğinde ise, yedinci bin yılın dolmasına beş yıl kadar bir süre kalmıştır. Bu durum insanlar arasında kıyametle ilgili korku ve endişelerin yaşanmasına sebebiyet vermiştir.

Gelibolulu Mustafa 'Âlî bu eserinde Süyûtî Mevlâna Celâleddîn'in (ö. 911/1505) ve Mevlâna Ebussuud Efendi'nin (ö. 982/1574) konuyla ilgili yazdıkları risalelere göre dünyanın ömrünün yedi bin yıldan fazla olduğunu,

⁵ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, Mirâtü'l Avâlim, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 389, 2/a.

⁶ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, Mirâtü'l Avâlim, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 389, 2/b-3/a.

Lokmacı

ancak gerçekte bu süreyi kimsenin bilemeyeceği yönündeki görüşlerini aktardıktan sonra⁷ henüz kıyamet alametlerinin tamamen ortaya çıkmamış olmasını⁸ ileri sürerek Osmanlı toplumunda ve üst düzey yöneticiler arasında yakın zamanda kıyametin kopacağı yönündeki korkuların yersiz olduğunu ortaya koymak amacıyla Mirâtü'l Avâlim'i telif etmiş olabilir.

İki fasıldan oluşan eserin birinci faslında Nûr-i Muhammedi'nin yaratılmasından Hazret-i Âdem'in yaratılmasına kadar vâki olan varlıklara yer verilmiştir. Bu bölümde yedi felekte yaratılan Zühal, Müşteri, Merih, Şems, Zöhre, Utarit ve Kamer isimli yıldızlardan, bu yıldızlarda yaşayan varlıkların şekillerinden ve yıldızların ömürlerinden kısaca bahsedilmiştir. Eserin ikinci faslında ise Hazret-i Âdem'in yaratılmasından sonra vukû bulan olaylar ve mevcut varlıklar hakkında yüzyıllar boyunca yazıla gelmiş olan tarih kitaplarındaki bilgiler okuyucuya aktarılmıştır. Ayrıca bu bölümde dünyanın ömrü ile ilgili tartışmalara, hadis rivayetleri örnek gösterilerek yer verilmiştir.⁹

b) Eserin Kaynakları

Mustafa 'Âlî eserini hazırlarken sahabeden Kâ'bü'l Ahbâr (ö. 32/652-653), Enes b. Malik (ö. 93/711-12) ve Abdullah bin Abbas (ö. 68/687-88) ve İbn Vehb'in (ö. 197/813) rivayetlerinin yanı sıra Mevlânâ Muhammed Cerîr Taberi'nin Târîhu'l-Ümem ve'l Mülûk¹⁰ isimli eserinden, Behcetü't Tevârih'den¹¹, Süyûtî Mevlâna Celâleddîn'den, Mevlana Ebussuud Efendi'nin dünyanın ömrü ile ilgili yazmış olduğu adını bilmediğimiz bir risaleden ve Muhyiddin İbnü'l-Arâbî'nin Fütûhâtü'l Mekiyye isimli eserinin

⁷ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, Mirâtü'l Avâlim, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 389, 11/b-12/a.

⁸ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, Mirâtü'l Avâlim, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 389, 12/b-13/a.

⁹ Gelibolulu Mustafa 'Âlî, Mirâtü'l Avâlim, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 389, 2/b-4/a-4/b.

¹⁰ Detaylı bilgi için: Mustafa Fayda, "Târîhu'l-Ümem ve'l-Mülûk", TDV İslam Ansiklopedisi, C: 40, 2011, s. 92-94.

¹¹ Detaylı bilgi için: Ayla Demiroğlu, "Behcetü't-Tevârih", TDV İslam Ansiklopedisi, C:5, 1992, s.349-350.

Lokmacı

dokuzuncu babından faydalanmıştır.¹² Bu kaynaklar arasında Kâ‘bü’l Ahbâr (ö. 32/652-653), Abdullah bin Abbas (ö. 68/687-88) ve ibn Vehb (ö. 197/813) isrâiliyata¹³ ait bilgilerin İslam literatürüne girmesinde önemli rol oynamalarıyla tanınmaktadırlar.¹⁴ Eserin bir diğer kaynağı Hatîb et-Tebrîzî Ferrâ el-Begavî’nin Mesâbîhu’s-Sünne isimli eserinde sahih ve hasen diye ikiye ayırdığı hadisleri yeniden düzenleyip ilâvelerde bulunmuş olduğu Mişkâtü’l Mesâbîh isimli eserdir.¹⁵

c) **Esere Ait Tespit Edilebilen Nüshalar:**

1. Bağdatlı Vehbi 2085: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha 6 varaktan oluşmaktadır ve her sayfasında 44 satır mevcuttur. Nüshanın istinsah tarihi ve müstensihinin kim olduğu hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

Başlık: Risâle-i Mirâtü’l Avâlim

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni‘-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki

Sonu: fî akvâlü’l ‘acem ve’l ‘arap fusûlünde böyle beyân olunmuştur. Allahü’l-hamd bu risâle tahrîri gâyetin buldu.

2. Esad Efendi 1826: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha, mecmu’atü’r-resâil içinde yer almaktadır. Mirâtü’l Avâlim risalenin 161/b-174/a varakları arasında bulunmaktadır. Nüshanın her sayfasında 19 satır mevcuttur ve istinsah tarihi ve müstensihinin kim olduğu hakkında herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

¹² Gelibolulu Mustafa ‘Âlî, Mirâtü’l Avâlim, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 389,3/a-6/a-11/b-12/a-13/b; Kısaca el-Fütûhât olarak da anılan eserin tam adı el-Fütûhâtü’l-Mekkiyye fî Ma‘rifeti’l-Esrâri’l-Mâlikiyye ve’l-Mülkiyye’dir. Eser müellifin sıfır adını verdiği otuz yedi kitaptan oluşmaktadır. Bkz. Mahmut Erol Kılıç, “El-Fütûhâtü’l-Mekkiyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C: 13, 1999, s.252.

¹³ İsrâiliyat: Yahudilik ve Hristiyanlık’tan İslam kaynaklarına geçtiği kabul edilen bilgiler için kullanılan terim.

¹⁴ M. Yaşar Kandemir, “Kâ‘bü’l Ahbâr”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:24, 2001, s.3; Hüseyin Akyüzoğlu, “Elmalılı M. Hamdi Yazır’ın Tefsirde İsrâiliyat Rivayetlerine Yaklaşımı”, Ekev Akademi Dergisi, Yıl: 20, S: 65 (Kış 2016), s.297.

¹⁵ İbrahim Hatipoğlu, “Mesâbîhu’s-Sünne”, TDV İslam Ansiklopedisi, C:29, 2004, s.259.

Lokmacı

Başlık: Silik olduğu için okunmuyor

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr

Sonu: ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya.

3. Esad Efendi 2338: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha farklı eserlerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş, 34 varaklık bir risalenin 22/b varağında itibaren yer almaktadır. Risalede Mirâtü'l Avâlim'e 12 varak ayrılmıştır. Nüshanın her bir sayfasında 23 satır vardır. Nüsha hicri 995 senesinde istinsah olunmuştur.

Başlık: Başlığa yer verilmemiş ancak risalenin 1/a varağında Mirâtü'l Avâlim diye geçmektedir.

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki

Sonu: ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya.

4. Hacı Mahmud Efendi 4973: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha farklı eserlerin birleştirilmesiyle oluşturulmuş, 21 varaklık bir risaledir. Risalenin 16/b varağına kadar olan kısmı Mirâtü'l Avâlim'e aittir. Nüshanın her sayfasında 15 satır mevcuttur ve istinsah tarihi ve müstensihinin kim olduğuna ait bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Risâle-i Mirâtü'l Avâlim Ali Efendi Rahmetullah ed-defterî

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki

Sonu: ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya.

5. Hacı Mahmud Efendi 5015: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir. Risalenin 12/b varağına kadar olan kısmı Mirâtü'l Avâlim'e ayrılmıştır. Nüshanın her sayfasında 21 satır vardır ve müstensihi Derviş Mehmed bin Ebubekir'dir. Bununla birlikte nüshanın istinsah tarihi kaydedilmemiştir.

Başlık: Hazâ Kitâb-ı Mirâtü'l Avâlim. Min Telif-i 'Âlî Efendi Rahmetullah Te'âlâ

Lokmacı

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki

Sonu: ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya.

6. Mehmed Zeki Pakalın 55: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir. Risalenin 226/b ve 237 varaklarına kadar olan kısmı Mirâtü'l Avâlim'e ayrılmıştır. Satır sayısı sayfalara göre farklılık göstermektedir. Nüshanın müstensihi Elhâc Hüseyin ve istinsah tarihi ise 1175/1761-62 yılıdır.

Başlık: Risâle-i Mirâtü'l Avâlim Ali el- Merhûm

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki

Sonu: ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan ve bu mahalle tahrîr eden Elhâc Hüseyin'den du'â-yı hayr dirîg kılmaya.

7. Mehmed Zeki Pakalın 78: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir ve mecmu'atü'r-resâilin 15/b-26/b varakları arasındaki kısmı Mirâtü'l Avâlim'e ayrılmıştır. Nüshanın her sayfasında 23 satır mevcut olmakla birlikte müstensihi ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Risâle-i Mirâtü'l Avâlim

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i kârdân ve hâlık-ı yezdân cenâb

Sonu: kırâatinde ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya ve semt-i ihmâle mesâg bulmaya

8. Reşid Efendi 1146: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir ve Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin 80/b-101/b varakları arasında yer almaktadır. Nüshanın her sayfasında 15 satır mevcut olmakla birlikte müstensihi ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Başlığa yer verilmemiştir.

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr

Lokmacı

Sonu: kırâatinde ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya.

9. 06 Hk 4328-2: Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonunda kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir ve Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin 14/b-31/a varakları arasında yer almaktadır. Nüshanın her sayfasında 17 satır mevcut olmakla birlikte müstensihî ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Târih-i Mirâtü'l Avâlim Min Telîf-i 'Âlî Efendi

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki

Sonu: olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya

10. 06 Mil Yz A 3078-2: Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonunda kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir ve Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin 75/b-91/b varakları arasında yer almaktadır. Nüshanın her sayfasında 17 satır mevcut olmakla birlikte müstensihî ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Başlığa yer verilmemiştir.

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr

Sonu: olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya

11. 06 Mil Yz A 3554-8: Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonunda kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir. Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin 56/b-63/b varakları arasında yer almaktadır. Nüshanın her sayfada 31 satır mevcut olmakla birlikte müstensihî ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Mirâtü'l Avâlim Ali Merhûm

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki on sekiz bin âlemi ve hezerân

Sonu: Hakkın kudret ve intihâsını zikr olan mükevvenâtdan idrâk eyleye du'a ve i'tikâdında şekk ü rîb etmeye.

Lokmacı

12. 06 Mil Yz A 4274-5: Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonunda kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir. Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin 81/b-94/a varakları arasında yer almaktadır. Nüshanın her sayfada 21 satır mevcuttur. Nüshanın müstensihisi Mehmed bin Celil, istinsah tarihi ise 1065/1654-55 senesidir.

Başlık: Tevârîh-i Mirâtü'l Alem 'Âlî Efendi

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr

Sonu: eyleye du'a ve i'tikâdında şekk ü rîb olmayub mühmel yakîn ve itminân ile bu âsârı tasdik kıla ve hitâm.

13. 06 Mil Yz A 6156-2: Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonunda kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir. Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin 7/b-13/b varakları arasında yer almaktadır. Nüshanın her sayfasında 25 satır mevcut olmakla birlikte müstensihisi ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Mirâtü'l Avâlim

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki on sekiz bin âlemi ve hezerân

Sonu: dahi Subhâne ve Te'âlâ âlemi ahad günü halk edip Hazret-i Âdem Aleyhisselâma nefh-i rûh cum'a gününün sâ'at-i sâdisinde vâki'olmuştur.

14. 06 Mil Yz B 431-3: Ankara Milli Kütüphane Yazma Eserler Koleksiyonunda kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir. Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin 15/a-20/a varakları arasında yer almaktadır. Nüshanın her sayfasında 25 satır mevcut olmakla birlikte müstensihisi ve istinsah tarihi hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.

Başlık: Başlık bulunmamaktadır. Ancak daha sonra kurşun kalemle Risale-i Mirâtü'l Avâlim ibaresi yazılmış.

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki on sekiz bin 'âlemi ve hezerân-ı hezâr mahlûkât ve benî âdemi yokdan var eyledi

Lokmacı

Sonu: ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya.

15. 22 Sel 525: Edirne Selimiye Yazma Eserler Kütüphanesinde kayıtlıdır. Nüsha 18 varaktan oluşmaktadır. Her sayfada 21 satır mevcuttur. Nüsha 1199 tarihinde istinsah edilmiştir. İstinsah yeri Edirne'dir, ancak müstensihinin kim olduğu kaydedilmemiştir.

Başlık: Mirâtü'l Avâlim

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık

Sonu: ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif ruhundan ve kâtib ruhundan dirîg kılmaya

16. 43 Va 2405: Kütahya Vâhidpaşa İl Halk Kütüphanesi'nde kayıtlıdır. Nüsha mecmu'atü'r-resâil olarak ciltlenmiştir. Mirâtü'l Avâlim mecmu'atü'r-resâilin ilk 23/b varacağına kadar olan kısımda yer almaktadır. Nüshanın sayfalarındaki satır sayısı farklılık arz etmektedir. Nüsha 1154/1741-42 yılında istinsah edilmiştir, ancak müstensihi kaydedilmemiştir.

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr hâlık

Sonu: ve bu asârı tasdik kıla ve ihtitâm-ı kırâatte kâtib-i risâle ve muharrir-i makale Mehmed günahkâra dahi sevâb-ı fâtiha-i şerîfeden hisse-i hüsnîyeyi dirîg etmeyeler.

d) Eserin Bu Çalışmada Kullanılan Nüshaları:

Yazma Eserler Kurumu katalogunda yapılan tarama neticesinde yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerde Mirâtü'l Avâlim'e ait birçok el yazması nüsha tespit edilebilmiştir. Yazma eserlerinin yanında, 7 Mayıs 1870 (5 Safer 1287) tarihinde İstanbul'da yayınlanmış bir adet matbu nüshası da bulunmaktadır. Bu çalışmada esere ait, Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Hacımahmutefendi 4396 arşiv numarasıyla kayıtlı el yazması, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda bulunan 06 Mil Yz B 389 arşiv numaralı el yazması nüshası ve matbu nüsha kullanılmıştır.

Lokmacı

1. 06 Mil Yz B 389: Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda bulunan 06 Mil Yz B 389 arşiv numaralı nüsha 14 varaktan oluşmaktadır ve ilk ve son sayfalar haricinde her varakta 21 satır bulunmaktadır. Nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi bilinmemekle beraber Perşembe günü öğle vaktinde tamamlandığı risalenin son satırında kaydedilmiştir. Bu çalışmada 06 Mil Yz B 389 arşiv numaralı nüsha ana nüsha olarak kullanılmış ve dipnotlarda “AN” ile gösterilmiştir.

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni‘-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki...

Sonu: temmetü’l risâle fî yevm pencşenbeh fî vakti’z-zuhr.

2. Hacı Mahmut Efendi 4396: Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesinde Hacı Mahmut Efendi 4396 arşiv numarasıyla kayıtlı el yazması 25 varaktan oluşmaktadır ve her sayfasında 17 satır vardır. Nüshanın istinsah tarihi ve müstensihi bilinmemektedir. Bu çalışmada dipnotlarda “H” ile gösterilmiştir.

Başlık: Mirâtü’l Avâlim

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni‘-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr

Sonu: derûn-i dilden vahdâniyyet-i Hak Te‘âlâ ve Risâlet-i Muhammed Mustafa Sallallahu Te‘âlâ Aleyhi ve Selleme şehâdet etmişken rûz-i cezâda gadâb ve ikâb ve nâr-ı cehennemden halâs olub mahrem-dâr-ı el-emân-ı cinân olsam. İnâyet-i Rabbü’l Alemîn Hazretleri’nden ba‘îdimdir.

3. Matbu Nüsha: Eserin matbu nüshası 7 Mayıs 1870 tarihinde basılmıştır ve 40 sayfadan oluşmaktadır. 06 Mil Yz B 389 arşiv numaralı nüshanın “2 a ve b” varaklarında yer alan, Sokullu Mehmet Paşa’yla ilgili kısımlar ve “14/b” varağında bulunan müellifin okuyucularından dua istediği kısma matbu nüshada yer verilmemiştir. Dipnotlarda matbu nüsha “M” ile gösterilmiştir.

Lokmacı

Başlangıcı: Sipâs-ı bisyâr ol sâni‘-i Kird-gâr hâlık-ı perverdigâr
cenâb-ı şerîfine ki...

Sonu: kitâbü’l müntehib fi akvâli’l ‘acem ve’l ‘arap fusûlünde böyle
olmuştur.

Sonuç

Dünyanın ve mahlûkatın yaratılmasıyla ilgili birçok hurafeyi içeren Mirâtü'l Avâlim, yazıldığı dönemde, özellikle kalburüstü sınıfta yaygın olan inanışlar hakkında önemli ipuçları vermektedir. Özellikle Gelibolulu Mustafa 'Âlî gibi Osmanlının İbn-i Haldun'u olarak kabul edilen bir aydının böyle bir eseri telif etmesi, dönemin Osmanlı içtimai hayatında hurafelerin ne kadar yaygın olduğunu göstermesi açısından önemlidir. Mirâtü'l Avâlim daha önce bahsetmiş olduğumuz gibi ihtiva ettiği hurafeler sebebiyle on yedinci yüzyılın en önemli münevverlerinden Kâtip Çelebi'nin şiddetli eleştirilerine maruz kalmış olsa da şu an tespit edebildiğimiz kadarıyla 19 nüshasının bulunmasından hareketle, onun çok okunan ve benimsenmiş bir eser olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca Sultan III. Murad döneminde (1574-1595) üst düzey yöneticilerin meclislerindeki tartışma konuları hakkında bilgi edinmemizi sağlayan bu eser, Osmanlı Devleti'ni çöküşe götüren sürecin sebeplerinin sadece siyasi, askeri ve ekonomik olmadığını, toplumun ve özellikle Osmanlı aydın kesiminin içinde bulunduğu düşünce yapısının da devletin içine düştüğü gerilemeyi hızlandıran sebepler arasında olduğunu göstermektedir. Zira Mirâtü'l Avâlim Osmanlı toplumunda rivayetlerin günlük hayatta ne kadar etkili olduğunun delili niteliğindedir. Ayrıca Mirâtü'l Avâlim'deki bilgiler, İsrailiyatın Hazret-i Muhammed (s.a.v)'e atfedilen hadisler yoluyla İslam toplumu üzerindeki tesirini göstermesi bakımından önemlidir.

Kaynaklar

AFYONCU, E., (2000). “Osmanlı Müverrihlerine Dair Tevcihat Kayıtları I”, Belgeler, S. 24, 77-155.

AKYÜZOĞLU, H., (2016). “Elmalılı M. Hamdi Yazır’ın Tefsirde İsrâiliyât Rivayetlerine Yaklaşımı”, Ekev Akademi Dergisi, S. 65, s.295-311.

ATSIZ. N., (1968) ‘Âlî Bibliyografyası, İstanbul.

AYDIN. A., (1993). *Gelibolulu Mustafa Âlî’nin Kühü’l Ahbârının IV. Rükününün Kaynakları*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

DEMİROĞLU. A., (1992). “Behcetü’-Tevârîh”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.5, s.349-350.

FAYDA. M., (2011). “Târîhu’l-Ümem ve’l-Mülûk”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 40, s.92-94.

GELİBOLULU M. A., *Mirâtü’l Avâlim*, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz B 389.

HATIPOĞLU. İ., (2004). “Mesâbihu’s-Sünne”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.29, s.258-260.

KANDEMİR M. Y., (2001). “Kâ’bü’l Ahbâr”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.24, s.1-3.

KILIÇ M. E., (1999). “El-Fütûhâtü’l Mekiyye”, TDV İslam Ansiklopedisi, C. 13, s.251-258.

KÜTÜKOĞLU. B., (1989), “Âlî Mustafa Efendi”, TDV İslam Ansiklopedisi, C.2, s.414-416.

ŞEKER M., (1979). “*Gelibolulu Mustafa Âlî'nin Eserlerinin Yeni Bir Tasnifi ve “Mevâidü'n-Nefâis fi Kavâ'idü'l Mecâlis” Adlı Eseri*”, İslam Medeniyeti, IV(2), s.81-90.

Mirâtü'l 'Avâlim'in Metin Kısmı

Bismillâhirrahmânirrahîm

[1/b] Sipâs-ı bisyâr ol sâni'-i Kird-gâr¹⁶ hâlık-ı perverdigâr cenâb-ı şerîfine ki on sekiz bin âlemi ve hezerân-ı hezâr mahlûkât ve benî âdemi yokdan var eyledi. Ve Hazret-i Âdem'den evvel her biri müretteb ve mükemmel ve envâ'-ı mahlûkâtıyla¹⁷ müzeyyen-i müzeyyel nice yüz bin âlemleri dahi bedîdâr eyledi. Zihî hâlık-ı avâlim gûnâgûn ve râzık-ı milel¹⁸ rûz-i efvân ve sâni'-i ümem mütehalifetü'ş-şiven ki âsârına hadd ve gâyet ve şevâhid-i kudret ve iktidârına intihâ ve gâyet bulunmadı¹⁹. Lâ-siyemmâ tal'at-ı nûr-i Ahmedî²⁰ ve hil'at-ı hilkat-ı nûr-i Muhammedî²¹ bervech takaddüm ve tahakkuk²² cümlesine şâhid ve küvâh-ı müşâhede olundu.

صلى الله تعالى و سلم عليه مادامت الشفاعة مبدولة له به

Ba'de zalik tevârîh ilminin ulemâsı ve kısas-ı ahbâr ve âsâr tarîkinin hukemâsı ki hilkat-ı âleme mütenevvi' hezâr [2/a] tahkîkât ve ibtidâ'-i ahirine müteferri'²³ ketb ü resâ'ilden nice te'lîfât zuhûra getirip aklen ve naklen şerh ü beyân ve feylesofân-ı benî âdeme evvel makûle-i esrâr-ı hafiyeyi i'lâm ve i'lân eylemişlerdir. Ve lakin ekseri ebu'l-beşer Hazret-i Âdem peygamber halk olunduğu²⁴ zamândan berüsini beyân edip hilkat-ı Âdem'den evvel âlem ne vechle²⁵ mevcûd idüğünü ve maksûd-i bizzât olan

¹⁶ kird-gâr AN; Kird-gâr ve H

¹⁷ mahlûkâtıyla AN; mahlûkât ile H

¹⁸ râzık-ı milel AN; râzık-ı melek H

¹⁹ gâyet bulunmadı AN; nihayet bulunmadı M, âsârına hadd ve gayet bulunmadı H

²⁰ tal'at-ı nûr-i Ahmedî AN; hil'at-ı nûr-i Ahmedî H

²¹ hil'at-ı hilkat-ı nûr-i Muhammedî AN; hilkat-ı nûr-i Muhammedî H

²² tahakkuk AN; tahkîk M

²³ ahirine müteferri' AN; âferinîşe müteferri' M, âferinîşe mütetebbi' H

²⁴ Hazret-i Âdem peygamber halk olunduğu AN; Hazret-i Âdem halk olunduğu M, Âdem Aleyhisselâm halk olunduğu H

²⁵ evvel âlem ne vechle AN; evvel ne vechle H

Lokmacı

insân yaradılınca envâ‘-ı mahlûkâtdan ve eşkâl-i timsâlden²⁶ ne gûna ümem-i muhtelifetü’s-sûr gelip gitdiğini muhassal Hazret-i Âdem’e gelince ömr-i dünyâ ne denlü hisâbla²⁷ hüveydâ idüğünü beyân eylemişlerdir²⁸.

Pes işbû sene hams ve tis’in ve tis’amie tarihinde sâhib-kırân-ı rûy-i zemîn fermân-rân-ı²⁹ cebâbire-i selâtîn-i zıllullah-ı fi’l-arzeyn halîfetullah-ı fi’l-âlemîn a’ni bihi Hazret-i Sultân Murad Hân ibn Selim Hân³⁰ asr-ı bâhiru’n-nasrında ki vüzerâ-i rûşen zamîr ve vükelâ-i sâhib-i tedbîrden hem sadr-ı vezâretle kâmrân ve hem Rumili Beğlerbeğliği gibi câh-ı encüm sipâh ile müşârileyh bi’l benân olan âsaf âsaf râ sâhib-i ekremü’l uzmâ efhamü’l vükelâ destûr-i sûtûde hısâl rûşen zamîr-i zekâ³¹ Hazret-i Muhammed Pâşâ ki sa’âdetlü pâdişâhın musâhib-i makbûli ve icrâ-i hak eylemede cüretle seyf-i meslûli³² sa’âdetle atlandıklarınca hem’nân-ı manzûri ve devletle teferruce meyl etdiklerince hem-nişîn-i mesrûri ale-l-husûs sâhib-i kemâl [2/b] olanların mu’ayyen ve zahîri ve erbâb-ı ma’ârif nâmında olan füsahânın mürebbi ve dest-giridir³³. Ana binaen bu bende ki meddâhları bu gûna nazmla kendilere senâdadır. (Li-müellifihi)

Alâ ey pâdişâh-ı âlemin manzûr-i zî-şânı
Büyüktür istikâmet bâğının ser ü hirâmânı
Sadâkat nûrunu aynıyla tâ kim gördü
Alnındı seni manzûr edip gözden bir kaddi cümle a’yânı
Musâhiblik sanâ ey mâh-ı tal’at gökden inmiştir
Nola şems gibi hem-tâbın olsa³⁴ zıll-ı yezdânî
Sen ol merd çerîsin her sözün bir seyf-i kâti’dir

²⁶ eşkâl-i timsâlden AN; eşkâl-i temsîlâtdan H

²⁷ hisâbla AN; hisâba M, hisâb ile H

²⁸ eylemişlerdir AN; etmişlerdir H

²⁹ fermân-rân-ı AN; fermân-re’y-i H

³⁰ Sultân Murad Hân ibn Selim Hân AN; Sultân Murad bin Sultân Selim Hân H

³¹ sâhib-i ekremü’l ‘uzmâ efhamü’l vükelâ destûr-i sûtûde hısâl rûşen zamîr-i zekâ AN; sâhib-i ekremü’l ‘uzmâ destûr-i sûtûde hısâl rûşen-i zekâ H

³² icrâ-i hak eylemede cüretle seyf-i meslûli AN; icrâ-i hakla misâl-i seyf-i meslûli H

³³ mürebbi ve dest-giridir AN; mürebbi ve dest-girine âsitânından ayn tama’ güşâdedir H

³⁴ hem-tâbın olsa AN; hem-yek olsa H

Kesilmez senin yanında pâdişâh dehrin erzâni

Felâcerem müşârünileyh destûr-i muhterem pür server-i muhteşem dâimâ ilm-i tevârihe râğbet buyurmaları³⁵ mukarrer lakin Hazret-i Âdemden evvel yaratılan³⁶ mükevvenât ol kitâblarda beyân olunmayıp farzen yeniden tasnîf olursa ol hazretin tab‘-i şerîfleri tamâm mâ‘il olmak³⁷ ve hem okudukça kendülere bir gûna dâniş ve ma‘rifet hâsıl olub işitdikleri tahkîkâta vukûf bulunmaları bu hakîr³⁸ ‘Âlî şehîr bu bâbda sâ‘id-i himmeti teşmîr eyledim. Bu mazmûnunda³⁹ iki fasıl ile mü‘eddi bir risâle tahrîr eyledim. Yani fasl-ı evvelde hilkat-ı nûr-i Muhammedî’den Hazret-i Âdem yaradıldığı zamâna⁴⁰ gelince vâki‘ olan mevcûdâtı rivâyet-i essahh ile tastîr eyledim. Ve fasl-ı sâinde Hazret-i Âdem Sallallahu Aleyhi ve Sellem hilkat-ı münîfesinden⁴¹ sonra mütehakkık olan mümekkinât ve mükevvenâtı ve beyyinü’l enbiyâ⁴² karnen ba‘de karnin[3/a] zabt olunagelen tevârih-i muhtelifetü’r-rivâyât ve esahh ibârâtıyla takrîr eyledim⁴³ ve bu risâleye Mirâtü’l ‘Avâlim lafzını namzed eyledim⁴⁴.

³⁵ destûr-i muhterem per server-i muhteşem dâimâ ilm-i tevârihe râğbet buyurmaları AN; destûr-i muhterem dâimâ ilm-i tevârihe râğbet ve geceler meclis-i şerîflerin nevâdir-i hikâyat ve âsâr-ı acâyib-i garâyib kıyas-ı ahbâr okuyup va‘z u ahbar ibret buyurmaları H

³⁶ a‘ni bihi Hazret-i Sultân Murad Han ibn Selim Han ‘asr-ı bâhiru’n-nasrında ki...AN; a‘ni bihi Hazret-i Sultân Murad Han ibn Selim Han ‘asr-ı bâhiru’n-nasrında ki ekâbirin mecâlis ve mahâfilinde ‘ilm-i tevârihe râğbet ve nevâdir-i hikâyât ve âsâr ve ‘acâ‘ib ve garâ‘ib kıyas ve ahbâr olarak ahz-ı ‘ibret alınıp şeb-i yeldâlarda ve ehl-i dilleriyle vâki‘ mecâlis-i ‘ulyâlarda hatları mukarrer olmakla Hazret-i Âdemden evvel yaratılan M

³⁷ tab‘-i şerîfleri tamâm mâ‘il olmak AN; tab‘-i şerîfleri mâ‘il olmak H

³⁸ okudukça kendülere bir gûna dâniş ve ma‘rifet hâsıl olub işitdikleri tahkîkâta vukûf bulunmaları bu hakîr AN; okudukça kendülere bir gûna dâniş ve ma‘rifet hâsıl olub işitdikleri tahkîkâta vukûf bulunmaları bulunmaları muhakkak bilindiği ecilden bu hakîr M, okudukça kendülere bir gûna dâniş bulmak mukarrer bilinmekle bu hakîr H

³⁹ eyledim. Bu mazmûnunda AN; eyledim ve bu mazmûnu H

⁴⁰ nûr-i Muhammedî’den Hazret-i Âdem yaradıldığı zamâna AN; nûr-i Muhammedî’den Aleyhissalatu vesselâm Âdem Aleyhisselâm yaratıldığı zamâna H

⁴¹ Hazret-i Âdem Sallallahu ‘Aleyhi ve Sellem hilkat-ı münîfesinden AN; Hazret-i Âdem Aleyhissalatu Vesselam hilkat-ı münîfesinden M, Hazret-i Âdem hilkat-ı münîfesinden H

⁴² beyyinü’l enbiyân; beyn-i enbiyâm

⁴³ takrîr eyledim AN; tasvîr eyledim M

⁴⁴ namzed eyledim AN; nâm-ı dilpezîr eyledim M, H

(رب اشرح لی صدری ویسر لی امری الایة)^{45 46}

İmdi fasl-ı evvel ki hilkat-i Âdem'den mukaddim olan mevcûdât ahvâlini rakamdır. Hafî olmaya ki silkü'z-zevâhir fi 'ilmü'l evâ'il ve'l-evâhir nâm kasîde-i manzûme şerhinde⁴⁷ sertâc-ı ashâb-ı kibâr Hazreti Kâ'bü'l-Ahbâr⁴⁸ radiyallahu 'anh şöyle rivâyet eylerler⁴⁹ ki bir gün emîrû'l mü'minin süls-i hülefâ-i râşidîn Zinnureyn-i dîn-i iştihâr rûşen beyân⁵⁰ Hazret-i Osman bin Affân radiyallahu te'âlâ anh zamân-ı hilâfetinde beni meclisine da'vet eyledi ve gördüğün işitdiğin nevâdir-i garâyibden⁵¹ ve dünyâ-yı fânînin umûruna müte'allik hikâyât ve acâyibden⁵² ba'zı nesne beyân eyle ki istimâ'ından ibret beyyin kendimizi müstes'id bulalım diye buyurdu⁵³.

Pes bu hakîrin dehen-i münîrinde⁵⁴ devâi'-i hâlık-i kadîr olan ulûm-ı hakâyıktan bu kıssa-i garîbe-i dilpezîr mânend-i cevâhir-i bî nazîr silk-i ta'bîr ve takrîrle müstenîr kılındı ki bir zamânda yani sâbık-ı a'sâr⁵⁵ ve avânda bir kitâba mâlik olmuşum ki içinde ekser mâ-halak-Allah beyân olunmuş idi. Ve hilkat-ı Hazret-i Âdem'e⁵⁶ gelince ne denlü milel ve ümem ve mahlûkât-ı muhtelifü'ş-şiven gelip gitdiği mücmelen kitâb kılınmış idi.

⁴⁵ M (رب اشرح لی صدری ویسر لی امری و احلل عقدة من لسانی یفقهو قولی)

⁴⁶ Kurân-ı Kerim: 20/25-28 (Ey rabbim Göğsümü aç, genişlet İşimi kolaylaştır Dilimde bulunan düğümü çöz de, anlasınlar beni)

⁴⁷ rakamdır. Hafî olmaya ki silkü'z-zevâhir fi 'ilmü'l evâ'il ve'l-evâhir nâm kasîde-i manzûme şerhinde AN; Hafî olmaya ki manzûme şerhinde M, rakam eder. silkü'z-zevâhir fi 'ilmü'l evâ'il ve'l-evâhir nâm kasîde-i manzûme şerhinde H

⁴⁸ sertâc-ı ashâb-ı kibâr Hazreti Kâ'bü'l-Ahbâr AN; sertâc-ı ashâb-ı kirâm ya'ni Hazreti Kâ'bü'l-Ahbâr H

⁴⁹ eylerler AN; ederler M, eyler H

⁵⁰ Zinnureyn-i dîn-i iştihâr rûşen beyân AN; Zinnureyn-i iştihâr rûşen beyân M, Zinnureyn-i iştihâr rûşen H

⁵¹ işitdiğin nevâdir-i garâyibden AN; işitdiğin hikâyât ve 'acâyibden M

⁵² müte'allik hikâyât ve 'acâyibden AN; müte'allik nevâdir ve garâyibden M

⁵³ ibret beyyin kendimizi müstes'id bulalım diye buyurdu AN; 'ibret beyyin olalım ve fevâ'idinin nush ü bendi sa'âdetiyle kendimizi müstes'id bulalım diye buyurdu M, H

⁵⁴ dehen-i münîrinde AN; hatır-ı münîrinde H

⁵⁵ sâbık-ı a'sâr AN; sâbık-ı a'sârda M

⁵⁶ Hazret-i Âdem'e AN; Hazret-i Âdem Aleyhisselâma H

Lokmacı

Bu minvâl üzere ki Hazret-i Hüdâ Celle Şâne ve Alâ⁵⁷ ol dem ki Âdem Aleyhisselâmı cennetden çıkardı. Ve kendinin sebab-i hilkatini ve kendinden evvel halk olunan ümem-i mâziyenin [3/b] vefret ve kesretini kezalik nûr-i Muhammedî'nin bir âk ve berrâk ve şeffâf basît ale'l itlâk ve gevher-i tâbdâr yaratıldığını⁵⁸ ve ol lü'lü' şehvârdan semavât-ı seb' arzeyn seb'a halk etdiğini ve yine her bir felekte bir kevkeb-i bidâr ve yedi kât zemînin dahi her birinde ol kevkeb mukâbili⁵⁹ bir âlem-i tâbdâr ve mükevvenât-ı bi'l-asâr vücûda getirdiğini bir bir beyân buyurmuştu⁶⁰.

Felâcerem ümem-i güzeşte ahabârı bu tarikle mazbûtü'r-rakam kalem kılınmış idi. Yani ki Hazret-i Bârî Celle Şâne bu vechle haber vermişdi ki evvelâ yedinci felekte Zühal nâm bir kevkeb yaratdım. Ol kevkeb ismine⁶¹ levn hilkatinden deveye benzer mahlûkla⁶² bir âlem dahi halk etdim ve bu cümleye⁶³ on bin yıl zamân takdîr eyledim. Andan sonra haşr ü neşr<leri> ve huld ü cehîmleri vukû' bulacağımı kendülere malûm kıldım⁶⁴.

Pes ol mahlûkât karn karn geldiler gitdiler⁶⁵ ecelleri yetdikce tebdîl-i mekân etdiler. Mü'minleri benim ferdâniyyetimi bilip bana ibâdet eylediler ve âsîleri kevkeb-i zuhale tapıp ihtiyâr-ı ma'siyet eyledi⁶⁶. Bi'l-ahare nizâm ü a'sârları battâl ve denizleri ve nehirleri kuruyup kıyâm sâ'atleri tahkîk

⁵⁷ Hazret-i Hüdâ Celle Şâne ve 'Alâ AN; Hazret-i Bârî Azze ve Celle 'Azîm Şâne ve Alâ M, Hazret-i Bârî Te'âlâ Celle Şâne H

⁵⁸ vefret ve kesretini kezalik nûr-i Muhammedînin bir âk ve berrâk ve şeffâf basît 'ale'l itlâk ve gevher-i tâbdâr yaratıldığını AN; vefret ve kesretini kezalik nûr-i Muhammedînin cümleden takaddümünü ve şerefiyyetini ba'dehu ol nurdan bir âk ve berrâk ve şeffâf basît 'ale'l itlâk gevher yaratıldığını M, vefret ve kesretin ve nûr-i Muhammedî Aleyhisselatu vesselâmın cümleden takaddümünü ve şerefiyyetini ba'dehu ol nurdan bir âk ve şeffâf basît ale'l itlâk ve gevher-i tâbdâr yaratıldığını H

⁵⁹ mukâbili AN; mukâbelesinde H

⁶⁰ beyân buyurmuştu AN; beyân ve ayâna getirmişti H

⁶¹ ismine AN; ismine mutâbık H

⁶² mahlûkla AN; Mahlûkl ile M

⁶³ ve bu cümleye AN; ve bu vechle cümle H

⁶⁴ kendülere malûm kıldım AN; kendülere bildirdim H

⁶⁵ Pes ol mahlûkât karn karn geldiler gitdiler AN; Pes ol mahlûkun cümlesi karnen ba'd karn geldiler ve gitdiler H

⁶⁶ tebdîl-i mekân etdiler. Mü'minleri benim ferdâniyyetimi bilüb bana ibâdet eylediler ve âsîleri kevkeb-i zuhale tapıp ihtiyâr-ı ma'siyet eyledi AN; eylediler M, tebdîl-i mekân etdiler ve âsîleri kevkeb-i zuhale tapıp ma'siyet ihtiyâr etdiler H

Lokmacı

buldu⁶⁷. Husûsen a‘mâllerinin hisâbı görüldü⁶⁸. Mü‘minler cennete ve âsîler cehenneme gönderildi.

Ba‘dehu altıncı felekte Müşteri nâm bir kevkeb dahi yaratdım ve altıncı zemînde dahi ana mukâbil halkının hilkatleri⁶⁹ koyun hilkatine müşâkil bir âlem dahi halk etdim. Ol cümleye dahi on iki bin yıl⁷⁰ takdîr eyledim. Felâcerem bunlar dahi geldiler gitdiler tevâlüd ve tenâsül tarîkiyle rûy-i zemîni [4/a] ma‘mûr etdiler. Fe-ammâ mü‘minleri bana ibâdet etdi ve müşrikleri Müşteri yıldızına müşteriye kül gibi itâ‘at etdi⁷¹. Bi‘l-ahare kıyâmetleri kopdu ve amellerine göre cezâları verildi.

Ve andan sonra beşinci felekde⁷² Merîh nâm bir kevkeb dahi âferîde kıldım ve yine beşinci zeminde dahi ât hilkatine benzer mahlûkâtıyla bir âlem dahi güzîde kıldım ve on bin yıl dahi bunlara takdîr eyledim⁷³. Uslûb-i sâbık üzre bunlar dahi geldi gitdi⁷⁴. Mü‘minleri ve âsîleri ma‘lûm oldu⁷⁵.

Ba‘dehu dördüncü felekde Şems olub bir neyyir-i a‘zam⁷⁶ ve dördüncü zeminde dahi devekuşu hilkatine müşâbih nihâyetsiz mahlûkâtla bir âlem dahi halk ettim⁷⁷. On bin yıl anlara zamân ta‘yîn edip ceffel kalem

⁶⁷ Bi‘l-ahare nizâm ü a‘şârları battâl ve denizleri ve nehirleri kuruyup kıyâm sâ‘atleri tahkîk buldu AN; Bi‘l-ahare nizâm ü askerleri battâl oldu ve denizleri ve nehirleri kuruyup kıyâm sâ‘atleri tahakkuk buldu H

⁶⁸ görüldü AN; görülüp H

⁶⁹ halkının hilkatleri AN; halkının levni H

⁷⁰ on iki bin yıl AN; on iki bin yıl zaman H

⁷¹ ibâdet etdi ve müşrikleri müşteriye kül gibi itâ‘at etdi AN; ibâdet etdiler ve müşrikleri müşteri yıldızına kül gibi itâ‘at etdi M, ibâdet etdiler H

⁷² Ve andan sonra beşinci felekde AN; beşinci felekde H

⁷³ ve yine beşinci zeminde dahi ât hilkatine benzer mahlûkâtıyla bir âlem dahi güzîde kıldım ve on bin yıl dahi bunlara takdîr eyledim AN; ve beşinci zeminde ât hilkatine benzer mahlûkâtıyla bir âlem dahi ber güzîde kıldım ve bunlara dahi on iki bin yıl zamân takdîr eyledim H

⁷⁴ geldi gitdi AN; gelip gitdiler H

⁷⁵ Mü‘minleri ve âsîleri ma‘lûm olduAN; Mü‘minleri ve âsîleri a‘mâllerine göre kesb-i derecât ve derekât etdi M, Mü‘minleri ve âsîleri a‘mâllerine göre kesb-i derecât ve derekât etdiler H

⁷⁶ Ba‘dehu dördüncü felekde Şems olub bir neyyir-i a‘zam AN; Ba‘dehu dördüncü felekde bir neyyir-i a‘zam dahi yarattım H

⁷⁷ mahlûkâtla bir âlem dahi halk ettim AN; mahlûkuyla bir âlem dahi yaratdım M, mahlûkla bir âlem dahi yaratdım H

Lokmacı

ettim. Uslûb-i sâbık üzre anların dahi mü'minleri ve âsîleri ma'lûm olup ve haşr ü neşr ve hisâb ve azâbları görüldükten⁷⁸ sonra her zümre mukadder olan makâmına vusûl buldu.

Gıbbezalik üçüncü felekde Zöhre nâmıyla müsemma bir kevkeb-i pür ziyâ⁷⁹ ve üçüncü zemînde dahi öküz hilkatine müşâbih bir kavm-i bî intihâ dahi yarattım. Anlara dahi kıyâmetleri dokuz bin yıl takdîr eyledim⁸⁰.

Ba'dehu ikinci felekde Utârid nâm bir kevkeb-i lâ-yenâm <yarattım> ikinci zemînde muhtelifü'l-ecsâd ve'l-ecsâm bir nev'-i mahlûkât dahi yarattım ki belli bir şekilde değiller idi. Mütenevvi'atü's-sûr bir alây hayvânât idi. Bu zikr olunan⁸¹ iki âlemin halkı dahi fasl fasl geldiler ve gitdiler ve mü'minin usâtı ma'lûm olup mukadder olan kıyâm sâ'atleri zâhir olduğu gibi cezâların buldular. Fe-ammâ bunlar cümleden tâgîler ve âsîler kavimdiler⁸² beni koyup kevkebe ibâdet etdiklerinden gayrı birbirlerini helâk etmeyi pîşe edindiler⁸³.

İsr-hazâ evvelki felekde Kamer nâm nûr [4/b] cihetinden ekseriyetden a'zam ve şeref⁸⁴ ü kat' menzelet rütbesini müsta'id ve mükerrem bir kevkeb dahi halk etdim⁸⁵. Ve evvelki hâk-ı zeminde⁸⁶ dahi insânla müsemmâ⁸⁷ ve

⁷⁸ On bin yıl anlara zamân ta'yîn edip ceffel kalem ettim...AN; On bin yıl zaman dahi anlara ta'yîn edip ceffel kalem edip ve haşr ü neşr ve hisâb ve azâbları görüldü M, ve on iki bin yıl zamân dahi anlara ta'yîn edüp ceffel kalem etdim. Uslûb-i sâbık üzre anların dahi mü'minleri ve âsîleri ma'lûm olup ve haşr ü neşr ve hisâbları görüldükten H

⁷⁹ Gıbbezalik üçüncü felekde Zöhre nâmıyla müsemma bir kevkeb-i pür ziyâ AN; Ba'dehu üçüncü felekde Zöhre nâm bir kevkeb-i pür ziyâ yarattım ve H

⁸⁰ Anlara dahi kıyâmetleri dokuz bin yıl takdîr eyledim AN; Anlara dahi dokuz bin yıl takdîr etdim M, Anların dahi kıyâmetlerini dokuz bin yıl zamân takdir etdim. Anların dahi mü'minleri ve âsîleri a'mâllerine göre kesb-i derecât ve derekât etdiler H

⁸¹ bir şekilde değiller idi. Mütenevvi'atü's-sûr bir alây hayvânât idi. Bu zikr olunan AN; bir şekilde değiller idi. Bu zikr olunan M

⁸² Bu zikr olunan iki âlemin halkı dahi... AN; Bunlar dahi fasıl fasıl geldiler ve gitdiler. Mü'minleri cennete ve âsîleri cehenneme gönderildi. Bunlar cümle tâgîler ve âsîler kopup H

⁸³ edindiler AN; etdiler M

⁸⁴ şeref AN; eşref M

⁸⁵ etdim AN; eyledim M

⁸⁶ hâk-ı zeminde AN; kât-ı zemînde M, H

⁸⁷ insânla müsemmâ AN; insân ismiyle müsemmâ H

Lokmacı

benî âdemle mükennâ olan kullarımı yarattım ki yâ Âdem anların cümlesi senin sülbünden gelecektir ve her karnda bir gûna havâdis-i azîme zuhûr edecektir.

Ale'l-husûs karn-ı evvelde sen ve Şît ve İdrîs Peygamber⁸⁸ ve karn-ı sânde Nûh ve Hûd Peygamber⁸⁹ ve karn-ı sâliste Lût ve İbrâhîm ve İshak ve Yakub Peygamber⁹⁰ ve karn-ı râbi'de Yusuf ve Eyüb ve ba'zı Benî İsrâ'il Peygamberleri⁹¹ ve karn-ı hamsede Musa ve Davud ve Süleyman Peygamber⁹² ve karn-ı sâdiste İskender Zulkarneyn İsa Peygamber zuhûr edeceklerdir⁹³ ve karn-ı âharda habîbim Muhammed Mustafa Sallallahu aleyhi ve sellem ve hâtemü'l mürselîn ve'l enbiyâ'⁹⁴ ve âhir peygamberân ve asfiyâdır. Sa'det-i nübüvvet ve hidâyet-i risâlet ile⁹⁵ yer yüzüne teşrîf edeceklerdir.

Fe-ammâ yâ Âdem anlar bu dünyâda ber karâr ve muhalled değildir. Cümlesi müsâfir hükmündedir ve sâbıkdaki ümem-i muhtelif gibi gelip geçmeleri ve mü'min ve kâfirleri⁹⁶ ma'lûm olduktan sonra ba'dü'l haşr ve's-suâl cennete ve cehenneme gönderilmeleri mukarrerdir diyü mücmelen beyân ve tûfân-ı Nûh vâk'asını hod aynıyle Hazret-i Âdem aleyhisselâma

⁸⁸ senin sülbünden gelecektir ve her karnda... AN; senin sülbünden gelecektir. Ale'l-husûs karn-ı evvelde Şît ve İdrîs 'Aleyhisselâm M, senin sülbünden gelecektir ve her karnda bir gûna havâdis-i azîme zuhûr edecektir. Ale'l-husûs karn-ı evvelde sen ve Şît ve İdrîs Peygamber gelecektir H

⁸⁹ Hûd Peygamber AN; Hûd Peygamber 'âleyhisselâm M, Hûd Peygamber gelecektir H

⁹⁰ Yakub Peygamber AN; Yakub Peygamber 'âleyhisselâm M, Yakub Peygamber gelecektir H

⁹¹ Yusuf ve Eyüb ve ba'zı Benî İsrâ'il Peygamberleri AN; Yusuf ve Eyüb Peygamber 'aleyhimüsselâm ve ba'zı Benî İsrâ'il Peygamberleri M, Yusuf ve Eyüb ve ba'zı Benî İsrâ'il Peygamberleri gelecektir H

⁹² Peygamber AN; Peygamber 'aleyhimüsselâm M, Peygamber gelecektir H

⁹³ Peygamber zuhûr edeceklerdir AN; Peygamber 'âleyhisselâm M, Peygamber gelecektir H

⁹⁴ Sallallahu 'aleyhi ve sellem ve hâtemü'l mürselîn ve'l enbiyâ' AN; Sallallahu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem ki hâtemü'n-nebiyyin ve'l mürselîn H

⁹⁵ risâlet ile AN; risâlet birle H

⁹⁶ hükmündedir ve sâbıkdaki ümem-i muhtelif gibi gelip geçmeleri ve mü'min ve kâfirleri AN; hükmünde ve sâbıkdaki ümem-i muhtelif gibi mü'min ve kâfirleri H

Lokmacı

i'lâm buyurdu. Ve Safiyullah dahi⁹⁷ bu âyât ve ahbârı ve zikr olunan acâyib ve âsârı tıyndan levhalar üzerine yine yazıp kazdı⁹⁸ ve bir polâd sandık içine koyup tûfân havfinden arz-ı yeminde bir magârada⁹⁹ [5/a] hıfz etdi. Ve seneden seneye âşûrâ günü ol magâr ve ol sandık açılıp¹⁰⁰ hikmete tâleb olanları yazmasını ve sâ'ir eyyâmnda dehân-ı gâr ve sandûk melâ'ike-i müekkelin hıfzında durup kimseden ana mazarat yetişmemesini ricâ ile du'â eyledi¹⁰¹. Bu minvâl üzre Dânyâl aleyhisselâm zamânına dek durdu. Ya'ni seneden seneye bir gün meftûh ve sâ'ir eyyâmnda maglûk ve gayr-ı meşrûh kalıp dest-res bulmadı. Tâ ol zamâna dek¹⁰² ki Dânyâl Nebi zamânı oldu ve bu makûle ulûm ve fûnûn müceddiden rağbet ve iştihâr buldu.

Pes Hazret-i Dânyâl¹⁰³ ve beni İsrâ'il ulemâsından nice ehl-i kemâl ile bir âşûrâda¹⁰⁴ ol magâraya vardılar. Tulû'-i şemsden gurûb zamânına varınca cedd ü cehdile ol levhaların¹⁰⁵ ahkâmını yazdılar. Tâ kendileri <vefât> edince müntefi' oldular. Ba'dehu vârisleri hıfzında kaldı. Mürûr-i zamânla Yesrib nâm feylesof Telâ Hekîm ki tettebbu'-i ekberin vezîri idi. Anın eline girdi ve ol vâsita ile mezbûr tettebbu'-i ekber dahi bir nüshasın yazdırdılar¹⁰⁶. Ahirü'l-emr nüsha-i mezbûrenin dekâyıkını¹⁰⁷ istihrâc edip külli meliki tahsîl etmekle bir melhame Yesrib te'lîf etdi ve bir melhame tettebbu'-i ekber tasnîf kıldı¹⁰⁸. Ve lakin Yesrib'in melhamesi her vechle

⁹⁷ Safiyullah dahi AN; Âdem Safiyullah dahi M

⁹⁸ levhalar üzerine yine yazıp kazdı AN; levh üzre yazdı ve kazdı H

⁹⁹ magârada AN; magâraya M

¹⁰⁰ âşûrâ günü ol magâr ve ol sandık açılıp AN; âşûrâ ki gele ol gâr ve ol sandığı açıp M, âşûrâ günü ol gara varılıp ve ol sandık açılıp H

¹⁰¹ ricâ ile du'â eyledi AN; ricâ edüp du'â eyledi H

¹⁰² Bu minvâl üzre Dânyâl aleyhisselâm zamânına dek durdu... AN; Bu minvâl üzre Dânyâl aleyhisselâm zamânına dek durdu. Ya'ni seneden seneye bir gün meftûh ve sâ'ir eyyâmnda maglûk ve gayr-ı meşrûh kalıp kimesne ana dest-res bulmadı. Tâ ol zamâna değin M, Bu minvâl üzre Dânyâl aleyhisselâm zamanına değin H

¹⁰³ Pes Hazret-i Dânyâl AN; Pes Hazret-i Dânyâl Aleyhisselâm H

¹⁰⁴ 'âşûrâda AN; 'âşûra M

¹⁰⁵ levhaların AN; levhin H

¹⁰⁶ yazdırdılar AN; yazdırdı M

¹⁰⁷ Ahirü'l-emr nüsha-i mezbûrenin dekâyıkını AN; Ahirü'l-emr kasîdenin dekâyıkını H

¹⁰⁸ kıldı AN; etti M, H

Lokmacı

müfîd ve vâzh-ı müşâhede kılındı. Fe-lâcerem¹⁰⁹ melhame ahkâmını rakam kılıp bilâd-ı ma‘mûreden birine tahsîs kılmayı zimmetine ehem etdikde Mısır Kahire’den sebt ü ahkâm ve rûz-i kıyâmete dek ma‘mûreliğî müselle-i indü’l hukemâ ahir memleket olmamakla [5/b] milk-i Mısır’a müte‘allik olan ahkâm¹¹⁰ ve bir kasîde-i manzûmeül’-lâm intizâm yazdılar nice fâ’ide ile bâhirü’l-fehvâdır¹¹¹ ve yukarıda beyân olunduğu üzre silkü’z-zevâhir fî ‘ilmü’l evâ’il ve’l-evâhir nâmıyla müsemmâdır ki mâdâm ki mezbûr Yesrib hayatta idi. Nûsha-i merkûme¹¹² kemâyenbağı revâc ve iltifâtda idi. Ve vaktâ ki vefât eyledi ve kabrinde bile muhabbetini isbât eyledi¹¹³. Vâk’i hâl ale-t-tafsîl ve’l icmâl işte bu minvâl üzeredir diyü Ka‘bü’l Ahbâr Hazret-i Osman büzürgvâr huzûruna nakl ü ahbâr etdiği gibi¹¹⁴ Hazret-i Osman Yesrib’in kabrini bilir var mıdır diyü su’al buyurdu. Meğerki kabr-i Yesrib kurb-i kabr-i Resûlullah’da idi. Bilenlerden biri ol mezârî gösterdi. Derhâl vardılar açdılar¹¹⁵. Hazret-i Osman ve Ka‘bü’l Ahbâr ve anda hâzır bulunan kibâr ü sığâr ve ashâb-ı büzürgvârdan nice ahbâr-ı bülend iktidâr sun‘-i Kird-gârı müşâhede edip ol sandığı açdılar. İçinde yine demir telden örölmüş uliyye şeklinde bir sele dahi çıkarıp¹¹⁶ ve

¹⁰⁹ Ve lakin Yesribin melhamesi her vechle müfîd ve vâzh-ı müşâhede kılındı AN; Felâcerem Yesrib melhamesi her vechle mukayyid ve muhtasar vâzih müşâhede kılındı ve dahi H

¹¹⁰ müte‘allik olan ahkâm AN; müte‘allik bir ahkâm M, müte‘allik ahkâm H

¹¹¹ intizâm yazdılar nice fâ’ide ile bâhirü’l-fehvâdır AN; intizâm yazdı ki nice fevâ’id-i bâhirü’l-fehvâ M, intizâm verdi ki fevâidiyle bâhirü’d-duhâdır H

¹¹² merkûme AN; mezbûre H

¹¹³ kabrinde bile muhabbetini isbât eyledi AN; kabrinde defn etdirüb muhabbetini isbât eyledi H

¹¹⁴ Hazret-i Osman büzürgvâr huzûruna nakl ü ahbâr etdiği gibi AN; Hazret-i Osman büzürgvâr aleyhimâ radiyallahü’l-melikü’l gaffâr nakl ü ahbâr etdiği gibi H

¹¹⁵ su’al buyurdu. Meğerki kabr-i Yesrib kurb-i kabr-i Resûlullahda idi. Bilenlerden biri ol mezârî gösterdi. Derhâl vardılar açdılar AN; su’al buyurdu. Meğerki kabr-i Yesrib kurb-i kabr-i Resûlullahda idi. Bilenlerden biri ol mezârî gösterdi. Derhâl vardılar açdılar. Hazret-i Osman ve Ka‘bü’l Ahbâr cenâbına hadîdden bir sanduk ile ol cevâhiri çıkarub getirdiler M, su’al ve istifsâr buyurub meğer ki kabr-i şerîf civâr-ı Resulullahda idi. Aleyhisselatu vesselâm. Bilenler dahi ol mezârî vardılar ve derhâl açdılar. Hazret-i Osman ve Ka‘bü’l Ahbâr cenâbına hadîdden bir sanduk ile ol cevâhir dürcünü çıkardılar H

¹¹⁶ İçinde yine demir telden örölmüş uliyye şeklinde bir sele dahi çıkarıp AN; İçinde bir sele dahi çıkarıp M, İçinde yine demir kıldan örölmüş uliyye şeklinde bir sele ya’ni bir sepet dahi çıktı H

Lokmacı

anın içinde ol cevâhir-i gûnâ gûn ile mülemmâ olan kasîdeyi bulup yazdılar. Andan sonra gâh Ümeyye¹¹⁷ hazînelerinde ve gâh Hülefâ'-i Benî Abbâs¹¹⁸ hazînelerinde bi-târîkü'l ırs ve'l intikâl hıfz olunub Mısır Sultânı Melik Selâhaddîn hazînesine düştü. Andan gâh garb ve gâh şark ümerâsına nakl ederek¹¹⁹ bi'l-ahare yine vilâyet-i sa'id beğlerinden Davud bin Ömer kütüphanesine ve sene aşer ve tisa'mie (910) târihinde¹²⁰ mezbûrun ibn ammî Emir İbrahim temlikine yetişdi ki¹²¹ andan bu vechle safahât-ı 'âlem münteşir¹²² oldu ve ol kasîdenin matla'-ı latîfi¹²³ [6/a]

سلام من الرحمن رب البرية

على امت قامت وصامت و صلة

Vâki' olmuşdur. Ve eşrât-ı sâ'ate müte'allik nice havâdisi müştemildir¹²⁴. Lakin bizim murâdımız ana müteferri'¹²⁵ olmamakla kasîde tamâm yazılmadı ve havâdis-i âtiyyeden iğmâz kılınmadı. Tezyîl-i ukalâ-i nâdire-dân ve rûşenân-ı rûşen beyân huzûrlarına hafî değildir ki beyân olunan mahlûkâtda felek-i utârîde gelince her kavmin kıyâm sâ'atleri zamânını ta'yîn buyurmaları ve ol felek mensûbâtının müddet-i a'mârını ta'yîn¹²⁶ buyurmaları ba'dehu felek-i kamerde dahi musarrah beyân olunmayıp kurûn tafsîlinde yedinci karn diyecek mahalde¹²⁷ ve karn-ı ahar

¹¹⁷ Ümeyye AN; Benî Ümeyye M, H

¹¹⁸ Hülefâ'-i Benî 'Abbâs AN; Hülefâ'-i 'Abbâs M

¹¹⁹ hazînesine düştü. Andan gâh garb ve gâh şark ümerâsına nakl ederek AN; hazînesine düştü. Andan gâh garb ve gâh şark ümerâsına düştü M, hazînesine düşüb andan gâh şark ve gâh garb ümerâsına nakl ederek H

¹²⁰ sene 'aşer ve tisa'mie (910) târihinde AN; yediyüz on târihinde M, ve dokuzyüz on tarihinde H

¹²¹ ibn ammî Emir İbrahim temlikine yetişdi ki AN; ibn Ömer İbrahim memleketine düştü H

¹²² münteşir AN; münîr M

¹²³ matla'-ı latîfi AN; matla'-ı latîfi bunlardır H

¹²⁴ eşrât-ı sâ'ate müte'allik nice havâdisi müştemildir AN; eşrât-ı sâ'at nice havâdisi müştemildir M

¹²⁵ lakin bizim murâdımız ana müteferri'AN; lakin murâdımız ana mütenevvi' M, lakin bizim murâdımız ana müte'arrız H

¹²⁶ ta'yîn AN; tebeyîn M, H

¹²⁷ mahalde AN; yerde H

Lokmacı

lafzıyla edâ etmeleri gâlibâ ser münîri tasvîrine dek¹²⁸ felek-i kamer mahlûkâtının a‘mârı yedi bin yıl ola ve felek-i zöhre mahlûkâtının kıyâmları¹²⁹ bi‘l-takrîb sekiz bin yılda vukû‘ bulmuş ola. Sâ‘ir kevâkibleri ziyâde müddetleri ve felek-i kamer mensûbâtının yedi bin yıla tenzîliyle beyân-ı sâ‘atleri ol ma‘niye delâlet kıla ve lafz-ı karn ehl-i lugat ve hükemâ-i itibârındaki idiği gibi¹³⁰ otuz yıla denilmeyip her bin yıla bir karn denilmiş olsa.

Fe-emmâ Behcetü’t-Tevârîh nâm kitapda ve ibtidâ’-i âferiniş¹³¹ rumûzunu beyân etdikleri bâbda bu vechle yazılmıştır ki ol zamânki Hazret-i Bârî Celle Şâne âlemleri yaratmak diledi. Cümleden evvel <nûr-i Muhammed Sallallahu aleyhi ve sellemi halk etdi. Ba‘dehu ol nûr-i pâkdan> bir dıraht-ı çâr şâh¹³² yani ki dört budâklı bir şecere-i mevzûn¹³³ vücûda getirip nâm-ı pâkini şecere-i yakîn ta‘yîn buyurdu¹³⁴. Ba‘d zamân yine nûr-i Muhammedî’den bir tâvus-i fârigü’l-bâl ve sâhib-i cemâl yaratıp ol şecere’-i yakîn üzre âsûde kıldı¹³⁵. Yetmiş bin yıl tamâm ol tâvus-i nüzûr¹³⁶ endâm ve hümâ-yı hümâyûn [6/b] makâm ol dıraht-ı mevzûnun bir şâhında durup tesbîh ve tehlîl ve takdîs ve tebcîl emrîne meşgûl oldu¹³⁷. Andan sonra yine nûr-i Muhammedî’den¹³⁸ bir mirât-ı pür safâ ya‘ni bir âyîne’-i musaffâ halk

¹²⁸ ser münîri tasvîrine dek AN; ser münîri tasvîrdir ki M, H

¹²⁹ kıyâmları AN; kıyâmetleri H

¹³⁰ ‘itibârındaki idiği gibi AN; ‘itibârı idiği gibi M

¹³¹ ibtidâ’-i âferiniş AN; âferiniş H

¹³² dıraht-ı çâr şâh AN; dıraht-ı şâh H

¹³³ bir dıraht-ı çâr şâh yani ki dört budâklı bir şecere-i mevzûn AN; bir dıraht-ı çâr şâh ve bir şecere-i mevzûn M

¹³⁴ vücûda getirip nâm-ı pâkini şecere-i yakîn ta‘yîn buyurdu AN; vücûda getirdi ve nâm-ı pâkini şecere-i yakîn diyü ta‘yîn buyurdu H

¹³⁵ şecere’-i yakîn üzre âsûde kıldı AN; şecere’ üzre âsûde M

¹³⁶ tâvus-i nüzûr AN; tâvus-i tîzrev H

¹³⁷ Yetmiş bin yıl tamâm ol tâvus nüzûr endâm ve hümâ-yı hümâyûn... AN; yetmiş bin yıl tamâm durup tesbîh ve tehlîl ve takdîs ve tebcîl emrîne meşgûl oldu M

¹³⁸ Muhammedîden AN; Muhammedîden Sallallahu ‘aleyhi ve sellem M

Lokmacı

edip şecere-i yakînin bir şâhında dahi ânı avîhte kıldı ve mezbûr tâvus ol âyine'-i mahsûsa nazar eylemek buyurdu¹³⁹.

Pes ol tâvus-i hakikat me'nûs ol dem ki mirâta nazar eyledi. Kendinin cemâl-i bi'l kemâlini görüp peyâpey beş kere secde-i şükr etdi¹⁴⁰. Subhânallahü'l Gafûr bu ne makûle ser-i mestûr ve remz-i me'sûr-i meşkûrdur ki Muhammedî nûr ahidinde halk olundu¹⁴¹ ve şecere-i yakîn ve tâvus¹⁴² sedre nişîn ve ayniye'-i nûrâniyeyi¹⁴³ nûr-i Muhammedî'den âferîde kılındı. Nihâyet zamân-ı hilkatları mütefâvit olmakla ve tâvus-i mergûbun yetmiş bin yıl tesbîh ve takdîs hizmeti evvelâ mirâta nazar ve sâniyen secde-i şükr-i mu'teber ve sâlisen gark-ı cümle¹⁴⁴ mâsivâyâ mazhar olması serlerini müstevcib olup hakikatlarına esbâb-ı kazâ ve kader rumûzi müteferri' bulunmakla zikr olunan tecelliyât-ı 'uzmâ kerre ba'd ahiri vâki' olmadı ve tâvusun beş kere secde-i şükre âhirü'z-zamânda Muhammed ümmetine beş vakit namâz buyurulmaya sebep oldu.

Fe-emmâ tâvus-i nûrânî culûs-i hidâyet me'nus beşinci secdeden bâş kaldırdı¹⁴⁵. Kemâl-i hicâb¹⁴⁶ ve hayâdan vücûd mülkünü gark deryâsına daldırdı ve illâ her katre-i müheyyâ keyf-i mâ ittifak¹⁴⁷ nişânın verip her birinden gâh dünyâ ve mâfihâ-i mütereşşih oldu. Her reşhasından gâh cür'a keşân-ı ezeli ve peymâne nûşân-ı encümen lem yezeli müteferri'¹⁴⁸ oldu. Ve bi'l-cümle ol tâvus 'arak-ı serinden melâ'ike ve ferîştegân ve 'arak revînden 'arş ve kürsi ve levh ü kalem ve sürâdikât-ı [7/a] 'azamet ve cümle nücûm-i

¹³⁹ bir mirât-ı pür safâ ya'ni bir...AN; bir mirât-ı pür safâ halk edüp ol şecere-i yakînin bir şâhında âvîhte kıldı. Ol tavus ol âyîne-i mahsûsa nazar ile me'mûr oldu H

¹⁴⁰ etdi AN; eyledi M, H

¹⁴¹ halk olundu AN; me'sûr olundu M

¹⁴² ve şecere-i yakîn ve tâvus AN; ve şecere-i tâvus H

¹⁴³ ayniye'-i nûrâniyeyi AN; âyîne-i nûrâniyyet birîn H

¹⁴⁴ gark-ı cümle AN; gark-ı birle cümle H

¹⁴⁵ secdeden bâş kaldırdı AN; secdeden sonra bâş kaldırdı M

¹⁴⁶ Kemâl-i hicâb AN; hicâbından M

¹⁴⁷ her katre-i müheyyâ keyf-i mâ ittifak AN; her katre-i 'arak sahbâ-i keyf-i mâ ittifak M, H

¹⁴⁸ müteferri' AN; müte'addih M

Lokmacı

nûrânî ‘alem-i letâyifî müştemil olan heft âsmân yaratıldı¹⁴⁹ ve ‘arak-ı sînesinden ervâh-ı enbiyâ ve’l mürselîn ve zevât-ı evliyâ-yı icâbet¹⁵⁰ karîn ve ‘ulemâ’ ve fuzalâ’-i dûrbîn ve sulehâ’ ve etkîyâ’-i mesâcid neşîn zümre’-i sa’îdesi vücûda geldi ve ammâ karnı altının ‘arakından¹⁵¹ beyt-i ma’mûr ve Mekke-i Şerrefullah Te‘âlâ¹⁵² ve Medine ve Kudüs-i Şerîf¹⁵³ ve rûy-i zemînde tâ kıyâm sâ‘ate dek ‘ibâdet¹⁵⁴ olunacak cevâmî‘ ve mesâcid-i latîf ve havânîk ve ma‘âbed-i nazîf âfrîde kılındı ve cenâhları ‘arakından¹⁵⁵ ‘âmme-i ervâh-ı ehl-i İslâm ki ilâ yevmü’l-haşr ve’l kıyâm geleceklerdir anlar yaratıldı ve arak-ı dümbâlından yani kuyruğu derenden¹⁵⁶ kâffe-i küffâr-ı dalâlet encâm ve müşrikîn-i dâllîn ve abede-i asnâm halk olundu. Ayakları derenden ise arakından¹⁵⁷ ise ser ser-i besât-ı zemîn ve baştanbaşa cibâl ve tilâl ve sahâri ve arzeyn zuhûra geldi.

Ba’d hezâ Hazret-i Bârî Hüdâ Celle Şâne ve ‘Alâ fermânıyla¹⁵⁸ ervâh leşkeri nûr-i Muhammedî pâdişahlar gibi ihâta edip ta‘zîm ve tebcîl ve tesbîh ve tehlîl ile tekrîm ve tevkîrine meşgûl oldular. Tâ yüz bin tamâm bu emr-i kelîle¹⁵⁹ fermân berdârlıkla i‘tibâr buldular¹⁶⁰. Andan sonra ervâh-ı sûret-i beşeriyede¹⁶¹ ‘arz-ı vücûh-i sabâh ve izhâr-ı envâr ve zühd ü salâh edip nûr-i Muhammedî’ye nazar kılmak buyuruldu. Velakin¹⁶² ol iz<d>ihâm ve kesret ervâh-ı enâm kemâhû hakka nûr-i Muhammedînin müşâhedesine

¹⁴⁹ heft âsmân yaratıldı AN; heft âsmân halk olundu H

¹⁵⁰ icâbet AN; kerâmet M, H

¹⁵¹ ve ammâ karnı altının ‘arakından AN; ve arak-ı lahm-ı şikeminden H

¹⁵² Mekke-i Şerrefullah Te‘âlâ AN; Mekke M, Ka‘be-i Şerîf H

¹⁵³ Medine ve Kudüs-i Şerîf AN; Medine-i Münevvere ve Kudüs-i Mübâreke H

¹⁵⁴ ‘ibâdet AN; ‘imâret M, H

¹⁵⁵ ma‘âbed-i nazîf âfrîde kılındı ve cenâhları ‘arakından AN; ma‘âbed-i latîf yaratıldı ve arak-ı cenâhlarından H

¹⁵⁶ arak-ı dümbâlından yani kuyruğu derenden AN; arak-ı dümbâlından yani kuyruğu dümbâlından M, arak-ı dünbâlından H

¹⁵⁷ Ayakları derenden ise arkından AN; Ayakları arkından M, H

¹⁵⁸ Celle Şâne ve ‘Alâ fermânıyla AN; Celle Şâne ve fermânıyla H

¹⁵⁹ Tâ yüz bin tamâm bu emr-i kelîle AN; Yüz bin yıl tamâm bu emr-i celîlü’l kadre H

¹⁶⁰ fermân berdârlıkla i‘tibâr buldular AN; fermân birliğiyle kıyâm edip i‘tibâr buldular M

¹⁶¹ Andan sonra ervâh-ı sûret-i beşeriyede AN; Andan sonra beşeriyede H

¹⁶² zühd ü salâh edip nûr-i muhammedîye nazar kılmak buyuruldu AN; zühd ü salâh birle nûr-i muhammedîye nazar kılmak buyurulmak. Lakin H

Lokmacı

mâni' idi ve her 'uzvunu görmekte müstefid olanlar dünyâ ve 'ukbâ sa'âdetleriyle imtiyâz buldukları vâki' idi. Binaen 'alâ zalik ser-i mübârekini [7/b] <görenlere> rütbe-i hilâfet ve saltanat ve nûrânî kaşların görenlere nakkâşlık gibi bârik san'atlar¹⁶³ ve mubâret gözlerine nazar kılanlara¹⁶⁴ hâfiz-ı Kelâmullah olmak gibi hidâyet¹⁶⁵ ruhsâr-ı şerîfin seyr edenlere¹⁶⁶ ahlâk-ı hasene ile mahbûbü'l-kulûb olmak gibi pâkîze sıfat mukadder olduktan mâ'adâ anlar ki mübârek bînîsini görenler envâ' zîb ü ferrle musahhir ve esnâf-ı reyâhîn-i tayyibe ile mu'attar oldu ve şunlar ki mübârek¹⁶⁷ leblerin seyr etdiler¹⁶⁸ ehl-i fezâhat ve belâgat nâmı ile şöhret buldular. Ve anlar ki lâl-ı dendânlarına nazar saldılar¹⁶⁹ envâ-ı re'y ü tedbîr ile vezâret ve vekâlet pâyelerine vâsıl oldular. 'Ale'l-husûs zebân-ı mübâreklerine bakanlar ehl-i zikr ve tesbîh ve 'ibâdet¹⁷⁰ ve gerden-i kâfûrlarına nazar kılanlar vâ'iz ve hatîb ve mü'ezzin rütbelerine vâsıl-ı na'yim-i cennet kıldılar¹⁷¹. Kezalik latîf bâzûların görenler¹⁷² cihâd ve gazâ sevâblarından behremend oldular ve şerîf-i parmakların seyr edenler

¹⁶³ nûrânî kaşların görenlere nakkâşlık gibi bârik san'atlar AN; nûrânî kaşların görenlere hattâtılık ve nakkâşlık gibi bârik san'atlar M, nûrânî buldular. Kaşların görenler nakkâş san'atın eylerler H

¹⁶⁴ gözlerine nazar kılanlara AN; gözlerini görenlere M, H

¹⁶⁵ hâfiz-ı Kelâmullah olmak gibi hidâyet AN; hâfiz-ı Kelâmullahü'l Kadîr H

¹⁶⁶ ruhsâr-ı şerîfin seyr edenlere AN; ruhsârın görenler H

¹⁶⁷ ahlâk-ı hasene ile mahbûbü'l-kulûb olmak... AN; ahlâk-ı hasene ile mahbûbü'l-kulûb olmak gibi pâkîze sıfat bînîsini görenler envâ' zîb ü ferr ile mütebahhir ve esnâf-ı riyâhla mu'attar H

¹⁶⁸ mübârek leblerin seyr etdiler AN; mübârek leblerin seyr etdiler şu'arâ ve şehid-i güftâr ve 'ukalâ-i büleñ iktidâr olub M, leblerin görenler H

¹⁶⁹ ehl-i fezâhat ve belâgat nâmı ile şöhret buldular. Ve anlar ki lâl-ı dendânlarına nazar saldılar AN; ehl-i fezâhat ve belâgat nâmı ile şöhret buldular. Ve anlar ki lâl-ı dendânına nazar eylediler M, ehl-i fezâhat ve belâgat ve dendân-ı sa'âdetlerin görenler H

¹⁷⁰ pâyelerine vâsıl oldular. 'Ale'l-husûs zebân-ı mübâreklerine bakanlar ehl-i zikr ve tesbîh ve 'ibâdet AN; pâyelerine vâsıl zebân-ı mübâreklerine bakanlar ehl-i zikr ve tesbîh ve ibâdet H

¹⁷¹ gerden-i kâfûrlarına nazar kılanlar vâ'iz ve hatîb ve mü'ezzin rütbelerine vâsıl-ı na'yim-i cennet kıldılar AN; gerden-i kâfûrlarına nazar kılanlar vâ'iz ve hatîb ve mü'ezzin olmak rütbeleriyle vâsıl-ı na'yim-i cennet oldular M, şefeteynin görenler vâ'iz ve hatîb ve mü'ezzin ve ehl-i na'im ve cennet oldular H

¹⁷² Kezalik latîf bâzûların görenler AN; Bâzûların görenler H

Lokmacı

ehl-i rakam ‘unvânıyla tahsîl-i ma‘rifet eyleyip sâhib-i ercümend oldular¹⁷³. Hümâyûn parmaklarının arasını seyr edenler¹⁷⁴ gazzâz ve bezzâz ve hıyât san‘atlarıyla mümtâz oldular. Ve mübârek ellerinin arkasına bakanlar ihtiyâr-ı buhl ve hased etdiler¹⁷⁵. Ve şerîf-i ayalarına nazar kılanlar¹⁷⁶ envâ‘cûd ü mekârimle ser-efrâz-ı¹⁷⁷ devlet ve sehâvet olub dünyâ ve ‘ukbâda zikr-i cemîl ile iştihâr buldular. Lâ-siyemmâ mübârek dirseklerin görenler husûl-i merâm ve nûrânî sînesin seyr edenlere ‘ilm ü fazliletle rağbet buldular¹⁷⁸. Ma‘hazâ şikem-i muhteremlerine bakanlar hilm ü meskenete sezâvâr oldular ve mübârek ayaklarına nazar edenler seyâhat ve ticâret menâfi‘inden behre-dâr [8/a] oldular Sâye-i sa‘âdet pîrâyesin görenler lâyıık-ı mâl ü menâil¹⁷⁹ ve hüdâvendân-ı muhassilü’l amâl olub müddet-i ‘ömürlerinde fakr ü fâka nedir bilmediler ve kayd-ı hayâtda olduklarıncâ iftikâr ve ihtiyâc vâdîlerine kadem basmadılar¹⁸⁰. ‘Umûmen¹⁸¹ küffâr-ı feccâr ve dâllîn ve dünyâdan ‘ukbâya¹⁸² tevbesiz giden a‘sât-ı mü’minîn ol mahalde hiçbir ‘uzv-i şerîfin görmeyenlerdir ve sa‘âdet-i İslâm

¹⁷³ ve şerîf-i parmakların seyr edenler ehl-i rakam ‘unvânıyla tahsîl-i ma‘rifet eyleyip sâhib-i ercümend oldular AN; ve şerîf-i parmakların seyr edenler ehl-i rakam ve sâhib-i kalem olduklarından mâ‘adâ M, Dirseklerin görenler husûl-i merâm nûrânî parmakların görenler ehl-i rakam ve sâhib-i kalem ve tahsîl-i ma‘rifet oldular H

¹⁷⁴ Hümâyûn parmaklarının arasını seyr edenler AN; Hümâyûn parmaklarının mâbeynini görenler M, Parmaklarının mâbeynini görenler H

¹⁷⁵ Ve mübârek ellerinin arkasına bakanlar ihtiyâr-ı buhl ve hased etdiler AN; Ve mübârek ellerinin arkasına bakanlar ihtiyâr-ı buhl ve hased-vâr ve irtikâb-ı rezâlet ve denâ‘et etdiler M, Elleri arkasına bakanlar bahîl ve hasîs oldular H

¹⁷⁶ Ve şerîf-i ayaklarına nazar kılanlar AN; Ayaklarına bakanlar H

¹⁷⁷ Ser-efrâz AN; Ser-firâz M

¹⁷⁸ Lâ-siyemmâ mübârek dirseklerin görenler husûl-i merâm ve nûrânî sînesin seyr edenlere ‘ilm ü fazliletle rağbet buldular AN; Lâ-siyemmâ mübârek dirseklerin görenler husûl-i merâm ve nûrânî sînelerin seyr edenlere ‘ilm ü ‘amel ve fazlile rağbet ve ihtirâm buldular M, Sînesin seyr edenler ‘ilm ü fazilet ile rağbet ve ihtirâm buldular H

¹⁷⁹ mübârek ayaklarına nazar edenler seyâhat...AN; mübârek ayaklarına bakanlar ve sa‘âdet-i pîrâyesin görenler lâyıık-ı menâil M, Ayakların görenler seyâhat ve ticâret ve menâfi‘den behredâr oldular ve sâye-i sa‘âdetlerin görenler mâl ü menâil H

¹⁸⁰ ve kayd-ı hayâtda olduklarıncâ iftikâr ve ihtiyâc vâdîlerine kadem basmadılar AN; hayâtda oldukça iftikâr ve ihtiyâc vâdîlerine ayak basmadılar H

¹⁸¹ Umûmen AN; Fe-emmâ M, H

¹⁸² ‘ukbâya AN; ahirete M

Lokmacı

ve devlet-i îmândan¹⁸³ mahrûm kalanlar sâyesin değil sâyesi düşen cilve-gâh iksîr-i pîrânesini bile seyr edemeyenlerdir¹⁸⁴. İntihâ-yı kelâm.

Subhânallahi'l-müste'ân¹⁸⁵ bu ne makûle ser-nihândır ki kâfirlerin dahi halk olunması¹⁸⁶ ol tâvus-i şeref me'nûsun a'zâsının birinden ola ve 'arz-ı tecellî mu'âmelâtına icrâ-yı asliyyesinden birini görmemekle hâsir ü hâ'ib¹⁸⁷ kıla. Nice hâsir ü hâ'ib¹⁸⁸ muhalled fi'n-nâr olmalarına 'ulemâ'-i müteşeri'in ittifâk <etmişlerdir>. Li-münşihî¹⁸⁹

Uçamaz bu havâda mürğ-i idrâk
Ermez bu nesîme 'akl-ı çâlâk
Bir nahl ki sâla 'arşa sâye menzilki
Ola uş-i hümâyâ bir âyine ki¹⁹⁰
Cemî' 'âlem zâhir ola andan
Gerdîş ü eğer kim Yâ Rab ne için o feyz-i ihsân¹⁹¹
Her nâzire olmaya firâvân
Yâ Rab neden ol nigâh-ı ru'yet¹⁹²
Her tâlebe kılmaya sirâyet
Hilkatdeki ittihâd-ı kâmil
Kemiyetindi ki ola hâsıl
'Akl-ı beşer etmez anı idrâk
Şol behre ki lutfun ede imsâk

(Nesir) Bundan mâ'adâ meşiyet-i ilahiyyeden tâvus ve mirât halk olduğu ve mirât mukâbili zuhûra gelecek mürğ-i hümâyûn sıfat¹⁹³ âyine

¹⁸³ sa'âdet-i İslâm ve devlet-i îmândan AN; sa'âdet-i İslâm devletinden H

¹⁸⁴ iksîr-i pîrânesini bile seyr edemeyenlerdir AN; iksîr-i pîrâyesin göremediler H

¹⁸⁵ Subhânallahi'l-müste'ân AN; Subhânallahi'l-melikü'l-müste'ân H

¹⁸⁶ kâfirlerin dahi halk olunması AN; kâfirlerin halk olunması H

¹⁸⁷ hâsir ü hâ'ib AN; hâ'ib ü hâsir M, H

¹⁸⁸ hâsir ü hâ'ib AN; hâ'ib ü hasir M, H'de yok

¹⁸⁹ İttifâk <etmişlerdir>. Li-münşihî AN; ittifâk kıla (Mesnevî) M

¹⁹⁰ Ola uş-i hümâyâ bir âyine ki AN; Ola vuhûş-i âya bir âyine ki H

¹⁹¹ Uçmaz bu havâda mürğ-i idrâk/ Uymaz bir nesîme 'akl-ı çâlâk/ Zâhir ola anda piş ü kerem/ Bir âyine kim cemî' 'âlem/ Yâ Rab ne için o feyz-i ihsân M

¹⁹² nigâh-ı ru'yet AN; nihân-ı ru'yet M

Lokmacı

münâsebetiyle tûtî lâzım iken tâvus irâde kılındığı âyâ ne cihetden idügi ‘akl-ı kâsire lâyh oldukda mülhem-i nükte-i [8/b] lâreyb ve kâşif esrâr-ı ‘âlem-i gayb bu tarikle tevcih buyurdu ki âferinîşini maksûd olan habîb-i hüdâ-yı meb‘us yasin ve taha¹⁹⁴ ol vucûd-i pür cûd-i ‘âlem-i arâdır ki rütbe-i râtibe’-i ‘ulyâsı ma‘rifet ve hikmet ve fezâhat ve belâgat merâtibinden bir serdir. Hatta şân-ı nübüvvet nişânları vasfındaki¹⁹⁵ nebî-i ümmî ‘unvânı bu husûsun sıhhatine şâhid-i hakikat eserdir.

Pes tûtîden matlûb olan kelâm-ı fesâhat me‘al ve tâvustan murâd olunan¹⁹⁶ kemâl-i behcet ve hüsn ü cemâl olmakla ve hadd-i zâtında tûtîde hindîlik¹⁹⁷ ve tâvusta garbîlik nisbetleri beynü’t-tuyûr bulmakla¹⁹⁸ hazret-i nebî-i ümmî ‘arabîyâd-ı şerîfine tâvus âferinîşi münâsib görüldü¹⁹⁹. Ve ammâ habîbî nûrundan yaratıldığı gibi kelîm-i nebî²⁰⁰ nûrundan dahi bir tayr-ı hümâbâl-i hümâyûn²⁰¹ nesrin hilkatine meşîyyet müte‘allik oldu²⁰². Ol zamânda tûtî halk olunması bu tasvirâta muvâfık ve kelîmlimin sıfatına ânın kelâm-ı fasahatı²⁰³ kemâyenbagî mutâbık bulurdu²⁰⁴. ‘Alâ küllî hâl tâvusun tuyûr-i behşetinden olması ve sâir mürgân-ı nısf-ı sinde kâmil ve ragbet-i izdivâca vâsıl iken ve her biri sâl besâl yedi sekiz kere yavru hâsılda²⁰⁵ biri

¹⁹³ Bundan mâ‘adâ meşîyyet-i ilahiyyeden tâvus... AN; Bundan mâ‘dâ meşîyyetullahda tâvus ve mirât mukâbele zuhûra geleceğini nesr-i hümâyûn sıfat H

¹⁹⁴ habîb-i hüdâ-yı meb‘us yasin ve taha AN; habîb-i hüdâ-yı meb‘us taha ve yasin M, habîb-i hüdâ H

¹⁹⁵ Hatta şân-ı nübüvvet nişânları vasfındaki AN; Hatta şân-ı nişânları H

¹⁹⁶ kelâm-ı fesâhat me‘al ve tâvustan murâd olunan AN; kelâm-ı fesâhat me‘al ve tâvustan murâd olan M, kelâm-ı fesâhat âmâl ve tâvustan murâd olunan H

¹⁹⁷ hindîlik AN; ‘anâdil M

¹⁹⁸ beynü’t-tuyûr bulmakla AN; beynü’t-tuyûr tahkikat bulmakla M, beynü’t-tuyûr tahakkuk bulmakla H

¹⁹⁹ hazret-i nebî-i ümmî ‘arabîyâd-ı şerîfine tâvus âferinîşi münâsib görüldü AN; hazret-i nebî ‘arabîyâd-ı şerîfine tâvus âferinîşi münâsib görüldü M, hazret-i nebî-i ümmî bâd-ı şerîfine âferinîş-i tâvus münâsib görüldü H

²⁰⁰ kelîm-i nebî AN; kelîm-i ümmiyyi H

²⁰¹ tayr-ı hümâbâl-i hümâyûn AN; tayr-ı hümâyûn M

²⁰² meşîyyet müte‘allik oldu AN; meşîyyetullah muvaffak olaydı M, meşîyyetullah te‘âlâ müte‘allik etseydi H

²⁰³ fasahatı AN; fasîhî M

²⁰⁴ bulurdu AN; olaydı M, bulunup H

²⁰⁵ yavru hâsılda AN; yavru hâsıl etmede H

Lokmacı

birlerine mütemâsil iken tâvusun insân gibi yılda bir kere peçe getirmesi ve peçesi²⁰⁶ sâ'ir tuyûr gibi üç ayda izdivâca kâdir olmayıp²⁰⁷ beşer kısmın bulûg-i makûlesi tâvusun dahi üç yıl tamâm olmayınca izdivâcî ve peçe vermemekle kûşîş ve ibtihâcî müyesser olmamasını²⁰⁸ zâhirdeki zîb ü ziynetî gibi bâtın cihetinden dahi şerefiyyeti²⁰⁹ müstevcib idiği mukarrerdir. Bu takdîrce âferîniş idiği [9/a] meşîyyetle musaddardır²¹⁰.

Ve ammâ yine Behcetü't-Tevârihde²¹¹ kavî-i 'ulemâ ve ehl-i tefsîr diyü bu vechle²¹² yazmışlardır ki Hazret-i Musa Sallallahu 'Aleyhi ve 'Alâ Nebiyyina münâcât ettiği zamânda²¹³ Yâ Rab Âdem Peygamber külunu²¹⁴ halk etmezden evvel ne kâr üzere idin diyü evvel aferînişden su'al-i hikmet me'al etdikde hitâb-ı müstetâb ve cevâb-ı bâ sevâb geldi ki yâ Musa çünkü bu vâdilerden sordun ve hikmet-i hafiyemi²¹⁵ bilmek revâ gördün. İmdi mukarrer bil ve bu sırr-ı meknûnu 'aklın yetdiğine göre idrâk kıl ki envâ' mahlûkât ve aksâm-ı mükevvenât-ı cümleden²¹⁶ evvel nûr-i Muhammedi yaratdım. Andan sonra mahlûkât-ı mevfûre ve arâzî ve cibâl-i ma'mûre²¹⁷ bin 'alem halk edip her 'aleme elli bin yıl 'ömür takdîr etdim. Bu minvâl üzere her elli bin yıl ki tamâm oldu. Anın masnû'âtı gâyet ve nihâyet

²⁰⁶ yavru hâsılda biri birlerine mütemâsil iken tâvusun insân gibi yılda bir kere peçe getirmesi ve bahası AN; yavru etmede birbirlerine mûmâsil iken tâvusun insân gibi peçe getirmesi ve peçesi M

²⁰⁷ izdivâca kâdir olmayıp AN; kâbil-i izdivâc olamayıp M, izdivâca kâbil olmayup H

²⁰⁸ ibtihâcî müyesser olmamasını AN; ibtihâcî olmaması H

²⁰⁹ şerefiyyeti AN; şerefiyyetini M, H

²¹⁰ Bu takdîrce âferîniş idiği meşîyyetle musaddardır AN; Bu takdîrce âferîniş tûtî ulviyyeti hikmete mutâbık sırr-ı şerîf değil idiği meşîyyetle musaddardır M, Bu takdîrce âferîniş-i tûtînin uluvviyyeti hikmete mutâbık-ı sırr-ı şerîf idüğü meşîyyâtla musaddardır H

²¹¹ Ve ammâ yine behcetü't-tevârihde AN; Ammâ behcetü't-tevârihde H

²¹² ehl-i tefsîr diyü bu vechle AN; ehl-i tefsîr bu vechle M

²¹³ Sallallahu 'Aleyhi ve 'Alâ Nebiyyina münâcât ettiği zamânda AN; Sallallahu 'Alâ Nebiyyina ve 'Aleyh münâcât ettiği zamânda M, Salavâtullah-i Alâ Nebiyyinâ ve Alîhi münâcâtta etdi ki H

²¹⁴ Yâ Rab Âdem Peygamber külunu AN; Âdem Peygamber Külunu H

²¹⁵ hafiyemi AN; hafidimi M

²¹⁶ mahlûkât ve aksâm-ı mükevvenât-ı cümleden AN; mahlûkâtdan ve aksâm-ı meknûnâtdan cümleden H

²¹⁷ arâzî ve cibâl-i ma'mûre AN; arâzî ve ecbâl-i ma'mûre M, arzeyn ve cibâl ve nâ'mûre H

Lokmacı

buldu²¹⁸. Felâcerem ba‘dehu haşr ü neşrleri görüldü²¹⁹. Bi‘l-küllîye harâb ve mün‘adim²²⁰ kılınıp yerlerine gayrısını getirdim. Tâ kim bin ‘alem²²¹ ellişer bin yıllık müddetle geldi gitdi²²² ve mahlûkâtının mü‘mini ve kâfiri ma‘lûm her biri²²³ mukadder olan sırr-ı menziline yetdi²²⁴. Andan sonra öküz şekline müşâbih²²⁵ muhtelifetü’l suver bir tâ’ife dahi halk etdim. Elli bin yıl dahi anlara takdîr etdim²²⁶. Basît arazîyi ma‘mûr etdirdim²²⁷. Lakin ‘isyân ve tугyândan berî-i berîn olamadılar²²⁸ ve râht ü âsâyış ile ‘ibâdetime iştigâl-i devletini bulamadılar. Ana binâen‘alâ zalik²²⁹ cümlesini helâk etdim ve o gazabla yine elli [9/b] bin <yıl> ‘âlemi harâb ve yebâb terk etdim²³⁰. Ba‘dehu cümle dünyâyı deryâ eyleyip²³¹ bin yıl tamâm yeryüzünü bir bahr-i emvâc ve müterâkim oldu²³². İçinde ve kenârında ne aher mahlûk bulundu ve ne bir kimesne ol deryâdan intifâ‘ buldu. Ol bin²³³ yıl dahi tamâm olduktan sonra bir öküz halk ettim ki bir kere dem çekdi ol deryâyı bî girânı bir bardak su gibi²³⁴ bir uğûrdan yutdu. Ba‘dehu sengden büyük bal

²¹⁸ Anın masnû‘âtı gâyet ve nihâyet buldu AN; Anın masnû‘âtı nihâyet ve gâyet buldu H

²¹⁹ görüldü AN; görüldü H

²²⁰ harâb ve mün‘adim AN; mün‘adim ve harâb M

²²¹ Tâ kim bin ‘alem AN; Bin ‘alem M

²²² müddetle geldi gitdi AN; müddet ile gelip gitdi H

²²³ ve mahlûkâtının mü‘mini ve kâfiri ma‘lûm her biri AN; ve mahlûkâtının mü‘mini ve kâfirleri ma‘lûm olup her biri M, ve mahlûkâtının mü‘minleri ve kâfirleri ma‘lûm olup her zümreye H

²²⁴ sırr-ı menziline yetdi AN; sırr-ı menzillerine yetdiler H

²²⁵ öküz şekline müşâbih AN; öküz şeklinde M

²²⁶ Elli bin yıl dahi anlara takdîr etdim AN; Elli bin yıl ömür dahi anlara takdîr etdim H

²²⁷ ma‘mûr etdirdim AN; ma‘mûre etdim M, ma‘mûr etdim H

²²⁸ Lakin ‘isyân ve tугyândan berî-i berîn olamadılar AN; Lakin ‘isyân ve tугyândan berî olamadılar M, İsyân ve tугyândan berî olmadılar H

²²⁹ iştigâl-i devletini bulamadılar. Ana binâen alâ zalik AN; iştigâl-i devletini bulamadılar. Binâen M, iştigâl etmediler. Binâen alâ zalik H

²³⁰ ‘âlemi harâb ve yebâb terk etdim AN; ‘âlemi harâb ve terk etdim M

²³¹ deryâ eyleyip AN; deryâ eyledim H

²³² bin yıl tamâm yeryüzünü bir bahr-i emvâc ve müterâkim oldu AN; on bin yıl tamâm yeryüzü bir bahr-i mevvâc ve müterâkkim oldu M, bin yıl tamâm yeryüzü berr ü bahr temevvüc ve terâkim oldu H

²³³ intifâ‘ buldu. Ol bin AN; intifâ‘ buldu. On bin M, müntefi‘ oldu ol altı bin H

²³⁴ Halk ettim ki bir kere dem çekdi ol deryâyı bî girânı bir bardak su gibi AN; halk ettim ki bir kere ol deryâyı dem çekdi bir bardak su gibi M, halk eyledim ki bir kerre dem çekip ol deryâ-yı girânı bir bardak su gibi H

Lokmacı

arısından küçerik bir kavim halk edip ol öküzü anlara gıdâ ta'yin eyledim²³⁵ ve kendilere ihtiyâr-ı cüz'iyeye verip küfr ve İslâm merâtibini bildirdim. Tamâm ki elli bin yıl oldu. Ol öküz yinüp²³⁶ gıdâları nihâyet buldu.

Ma' hazâ 'isyânları müşedded ve küfrânları²³⁷ mümted olmakla anları dahi helâk etdim. Ve yine cây-ı 'âlemi elli bin yıl dahi harâba terk ettim²³⁸. Andan sonra sîm-i hâlisden bin pâre şehri ile bir 'âlem dahi yarattım. Ve her bir şehre zer-i sorhdan nice kasırlar halk edip cümlesini²³⁹ bir cins-i bî bedel (اخلی من اسكر و العسل) * hardal dâneleriyle doldurdum. Ve bir mürğ-i hü mâ peyker ve hü mâ yûn manzar âferîde kılıp ol bin pâre şehrin kusûrunda ki hardal dâneleri gıdâsı olduğu ve deve gitdiği gibi zehrâb-ı mevtele damâğı telh-kâm olacağını kendiyeye bildirdim²⁴⁰. Felâcerem ol mürğ-i muhterem riyâzet ve kanâ'at vâdilerinde sâbit kadem olub günde bir dânededen artık yemedi²⁴¹. Kemâyebagi ihtiyât ile rûzgârın geçirip ahirü'l emr yine cümlesi dökündi ve mürğ-i mezbûr şehbâz-ı ecel çengâline [10/a] düşüp pervâzgâh-ı harâba vardı. Tekrâr yetmiş bin yıl dahi rûy-i zemîn cânverân-ı cihân nişînden hâli kaldı. Andan sonra yetmiş bin türlü cânverler yaratıp²⁴² her bir cânvere bin yıllık 'ömr takdîr edip izhâr-ı kudret etdim. Ve ol cânverlerden biri dünyâdan gitmeyince birisin dahi getirmedim²⁴³. Bu minvâl üzre anlar dahi geldiler gitdiler ve yine yeryüzü yetmiş bin yıl harâba kalmayı mücib azgunluklar etdiler. Ba'de zalik zürriyetler ile cem'an on bin yıl 'ömr takdîr eyledim. Yani ki her âdeme zürriyeti ile bin yıllık

²³⁵ küçerik bir kavim halk edip ol öküzü anlara gıdâ ta'yin eyledim AN; küçük bir kavim yarattım. Ol öküzün cümlesini anlara gıdâ ta'yin eyledim H

²³⁶ Ol öküz yinüp AN; ol öküzü yiyüp M, Öküzü yiyüp

²³⁷ 'isyânları müşedded ve küfrânları AN; 'isyânları ve küfr ü inkârları M, H

²³⁸ elli bin yıl dahi harâba terk ettim AN; elli bin yıl harâba terk edip M, elli bin yıl harâb ve yebâb terk etdim H

²³⁹ Halk edip cümlesini AN; halk edip cümle M, halk ettim ve cümlesini H

* (العسل اخلی من السكر) Bal şekerden tatlıdır

²⁴⁰ hardal dâneleri gıdâsı olduğu ve deve gitdiği... AN; hardal dâneleri gıdâları olduğunu ve deve gittiği gibi ziz-ab-ı mevtele telhikâm olacağını kendülere bildirdim H

²⁴¹ dânededen artık yemedi AN; dânededen gayrı yemedi H

²⁴² cânverler yaratıp AN; cânverân-ı cihân yaratıp H

²⁴³ gitmeyince birisin dahi getirmedim AN; gitmeyince birini dahi yerine getirmedim H

Lokmacı

‘ömür verip kendisi fevt olunca zürriyetini getirmedi. Şimdiki benî âdem evlâdıyla babaların cem‘ etdim. Bu hisâb üzre yine rûy-i zemîn on bin yıl şenlendi. Lakin ‘isyân ve tuğyânları evcinden anları dahi helâk ve mün‘adim kıldım.

Andan sonra cân bin cânın bin cânın kavmini halk etdim ki cümlesi cinnîler idi. Yetmiş bin yıl tamâm rûy-i zemîne hükm eylediler ve lakin ‘isyân ve tuğyân tarîkini ümem-i mâziyyeden nice vechle ziyâde kıldılar. Hatta birbirlerini öldürmeği tîşe ve kîn ü kibri kendilerine endişe edindiler²⁴⁴. Felâcerem anları dahi yok ettim. Ve yerlerine ferîştehler ve şeb

²⁴⁴ Bu minvâl üzre anlar dahi geldiler gitdiler ve yine yeryüzü yetmiş bin yıl... AN; Bu minvâl üzre anlar dahi geldiler gitdiler ve yine yeryüzü yetmiş bin yıl harâba kalmayı mûcib azgunluklar etdiler. Ba‘de zalik zürriyetler ile cem‘an on bin âdem yarattım ve cümlesine on bin yıl ‘ömr takdîr eyledim. Yani ki her âdeme zürriyeti ile bin yıllık ‘ömür verip kendisi fevt olunca zürriyetini getirmedi. Şimdiki benî âdem evlâdıyla babaların cem‘ etdim. Bu hisâb üzre yine rûy-i zemîn şenlendi. Lakin ‘isyân ve tuğyânları evcinden anları dahi helâk ve mün‘adim kıldım AN; anlar dahi bi‘l-küllîye helâk ve mün‘adim oldu. Ammâ şeyhü‘l ekber-i garbî kaddese‘llâhu sırrıhu‘l-‘azîz nübüvvet-i Muhammedü‘n-nebiyyü‘l ‘arabî Fütûhât-ı Mekkiye nâm kitâbının üçyüz doksanıncı bâbında buyurur ki bir zamân Ka‘betullah tavâfına meşgûl iken nev‘-i insândan bana bir kavim gösterildi ki uyhûya varan göz rû‘yâ ‘âlemini nice müşâhede ederse ben dahi anları ol vechle seyr ederdim. Fe-ammâ teşhîse hiçbirini bilmedim ve anlar bu beyti okuyarak tavâf ederlerki لقد طفنا كما طقتم (سنينا بهذا البيت طرا اجمعينا) Yani biz bu beyti nice yıllar küllî cem‘iyyetlerle tavâf eyledik nice ki siz tavâf eylediniz ise demektir. Pes ol hâletde ki cümlesi tavâf ederek geçdiler. İçlerinden biri benim yanımda kaldı ve bana ism-i meşhûr hitâb edip ben senin ecdâdınım diyü söyledi. Ben dahi siz halk olunalı ne mikdâr zamândır diyü sordum. Ecdâdımın olmak karînesiyle ahbâr-ı selefden idiğın bildim. Cevap buyurdu ki kırk bin yıldan ziyâdededir. Ben dahi tekrâr kelâma gelip Ebu‘l-beşer Hazret-i Âdem Peygamber halk olunalı bu denlü zamân olmamıştır. Pes ne vechle sözünüz râst gelir. Dedi ki sen kangî Âdemi dersin. Yani sana cümleden akrab olanı mi dersin dedikte mülhem-i gaybînin hidâyetiyle hemen ol sâ‘at-ı fahr ‘-i ‘âlem hazretleri sallallahu ‘aleyhi ve sellem (مائة الف آدم) buyurduğı hadîs-i mükerrem hâtıra geldi. Felâcerel uyhûdan uyanır gibi uyandım. Ol tâ‘ife-i rûhâniyyenin sıhhat-ı kelâmın anladım. İntihâ. İmdi eğerce kim ‘âlem-i hâdisdir. Hazret-i Hakkın ‘ademden vücûda getirdiğı masnû‘-i pâkîdir. Velakin insâna nisbetle kadîm gibi görünür. Zîrâ kadem-i zâtına ola olmaya ve olana yokluk vâki‘ olmaya. Rabb ‘İzzete mahsûstur ve kadem zamânı ‘âlemin insâna göre devri kadîmdir. Nitekim kadem izâfidir ve mâderin evlâdına takdîmidir. İmdi bu hadîs-i şerîf mazmûnu ol tâ‘ifenin kelâmı ve Hazret-i Musadan menkûl olan onbin âdem halk olunmasını mü‘eyyiddir. Nihâyet bu kadar vardır ki bu on bin âdem ol yüz binde dâhil midir ve ol âdemler dahi beşer sûretinde midir? Yoksa ancak isimleri mi âdemdir? Musarrah değıldir amâ anlanan budur ki anlar dahi beşer sûretinde olalar. Andan sonra cân bin cânın bin cânın kavmini halk etdim ki cümlesi cinnîler idi. Yetmiş bin yıl tamâm rûy-i zemîne hükm eylediler ve lakin ‘isyân ve tuğyân tarîkini ümem-i mâziyyeden nice vechle ziyâde kıldılar.

Lokmacı

rûz envâr-ı zıkr ü tesbîhle ferîştehler halk eyledim. Yetmiş bin yıl dahi ‘âlemi anlar münevver etdiler²⁴⁵. Müddetleri nihâyet bulub kıyâmetleri kopunca geldiler ve gıtdiler. Andan sonra²⁴⁶ yâ Musa Âdem Peygamberi yaratdım ki senin ceddindir ve peygamberlerin bi-hisabü’z-zâhir evvelidir [10/b] ve Muhammed ‘aleyhisselâm ki benim habîbimdir²⁴⁷ ve peygamberlerin serveri ve ahiri ve ekmeli ve ecmeli ve efdalidir ve anın neslinden zuhûra geleceğini²⁴⁸. Lakin nûr-i Muhammedî halk olunduğu ibtidâ’ âfernîşin maksûd-i aslı ol idüğünü Âdeme beşâret etdim. Nidâ-yı müstetâb ile cevâb-ı bâ-sevâb-ı ilahî²⁴⁹ vârid oldukta Hazret-i Musa sallallahu ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi²⁵⁰ yakîn bildi ki Hazret-i Sâni‘ Yezdân bir muktezâ-yı (كل يوم هو فى شأن)²⁵¹ hezârân âfernîş ile ‘ayân-ı ber Kird-gâr-ı müste‘ân-ı deyyândır²⁵² ki künhi ile bilinmeden münezzeh ve müberrâdır. Ve zât-ı Bârîyi²⁵³ kemâhû hakka bilmek hevesin edenler evveli ve âhiri yok bir bâdiyede ser-seri idiğinde rîb ü kemân yokdur²⁵⁴.

Hatta birbirlerini öldürmeği tîşe ve kîn ü kibri kendilerine endişe edindiler M, Bu minvâl üzere anlar dahi geldiler ve gıtdiler ve yine yeryüzünü yetmiş bin yıl harâb etdim. Ba‘dehu cân bin cân kavmini halk etdim. Cümlesi cinniler idi. Yetmiş bin yıl tamâm rûy-i zemîne hükm etdiler ve lakin isyân ve tугyân tarîkini ümem-i mâziyyeden nice vechle ziyâde kıldılar ki biri birin öldürmeye pîş ü kibr ü kîn ve enâniyyeti kendülerine endişe kıldılar H

²⁴⁵ Ve yerlerine ferîştehler ve şeb rûz...AN; yerlerine ferîştehler halk eyledim. Bin yıl dahi ‘âlemi anlar münevver etdiler M, Ve yerlerine ferîştehler ve şeb rûz envâr’ tesbîh ile serîştehler halk etdim. Yetmiş bin yıl âlemi anlar münevver eylediler H

²⁴⁶ Andan sonra AN; Ba‘dehu H

²⁴⁷ ve Muhammed ‘aleyhisselâm ki benim habîbimdir AN; Hazret-i Muhammed Aleyhisselatu ve’sselâm ki benim habîbimdir H

²⁴⁸ ve peygamberlerin serveri ve ahiri ve ekmeli ve ecmeli ve efdalidir ve anın neslinden zuhûra geleceğini AN; ve peygamberlerin serveri ve ahiri ve ekmelidir ve ecmel ve efdalidir. Anın geleceğini cemî’ mürsele bildirdim H

²⁴⁹ sevâb-ı ilahî AN; sevâb-ı latîfî H

²⁵⁰ sallallahu ‘alâ nebiyyinâ ve ‘aleyhi AN; sallallahu ‘aleyhi ve ‘alâ nebiyyinâ M

²⁵¹ Kuran-ı Kerim: 55/29: O hergün (her an) bir şe’n (ayrı bir tecelli, yeni bir oluş) üzerindedir.

²⁵² ber Kird-gâr-ı müste‘ân-ı deyyândır AN; ber Kird-gâr-ı yezdân ve bir müste‘ân ve deyyândır ki H

²⁵³ zât-ı Bârîyi AN; zât-ı Bârî Te‘âlâyı M, zât-ı şerîfini H

²⁵⁴ yokdur AN; yokdur. İntiha. M

Lokmacı

Ammâ ittifâk re'y-i hükemâ ve i'tikâd-ı feylesofân-ı 'ukalâ²⁵⁵ bunun üzerinedir ki Hakk Subhâne ve Te'âlâ evvelâ bir cevher-i basît yaratdı ki 'ulemâ-i hadîs ve tefsîr ve fukahâ'-i ehl-i sünnet-i rûşen zamîr ol cevhere kalemdir derler. Hatta hadîs-i seyyid-i 'âlem evvel mâ-halak-allahü'l kalem buyurdıkları ol sırr-ı behemdir²⁵⁶. Ammâ hükemâ ana 'akl-ı mücerred ıtlâk edip ol mâ-halak-allahü'l-'akl hadisiyle tahkîk kırlar ve lakin mutasarrıfın²⁵⁷ ol hâl-i 'ilm-i leduniyyeye müzâhir olan ashâb-ı kemâl andan murâd rûh-i Muhammedîdir diyip evvel mâ-halak-allah rûh-i hâtemü'n-nebiyyîn kelime-i tayyibesiyile tedkîk kırlar. Hatta cümle enbiyâ ve mürselinin sipehsâlâr-ı mansûri evvel mâ-halak-allah Te'âlâ rûhu ve nûru buyurdıkları²⁵⁸ onların kelâmını mü'eyyedir. Bir cevher-i âher dahi halk olunmuştur²⁵⁹ ki ol ikinci cevhere ehl-i sünnet ve'l cemâ'at levh [11/a] derler ve hukemâ nefsi külli ıtlâk ederler ve ba'zılar cevher evvele Âdem ma'na ve cevher-i sâniye Havvâ'-i ma'na ıtlakını münâsib gördüler²⁶⁰.

Pes imdi ol iki cevherden 'akl ve nefsi peydâ oldu ve ol 'akl ü nefsdan felek-i evvel zuhûra geldi ki²⁶¹ peygamberân ve mürselîn feleğe²⁶² 'arş-ı berrîn dediler. Ammâ hukemâ felek-i atlas eylediler²⁶³ ve etdiler ki ol felekden 'akl ü nefsi bir felek dahi peydâ oldu ki felek-i heşîm²⁶⁴ dedikleri oldur ve fudalâ-yı ehl-i Kurân ana kürsü nâmını vermişlerdir. Velakin

²⁵⁵ 'ukalâ AN; 'ulemâ M

²⁵⁶ behemdir AN; mübhemdir M, H

²⁵⁷ hadisiyle tahkîk kırlar ve lakin mutasarrıfın AN; hadisiyle tahkîk kırlar ve lakin mantûkîn M, hadîs-i şerîfiyle tahkîk kırlar. Lakin mutasavvifin H

²⁵⁸ mâ-halak-allah Te'âlâ rûhi ve nûri buyurdıkları AN; mâ-halak-allah nûri ve rûhi buyurdıkları M

²⁵⁹ Bir cevher-i âher dahi halk olunmuştur AN; 'ukalâdan ba'zıları derler ki cevher-i evvelin feyzinden bir cevher-i âher dahi halk olunmuştur M

²⁶⁰ gördüler AN; görürler H

²⁶¹ Pes imdi ol iki cevherden 'akl ü nefsi peydâ oldu ve ol 'akl ve nefsdan felek-i evvel zuhûra geldi ki AN; Ol iki cevherden akl ü nefsdan felek-i evvel halk oldu H

²⁶² feleğe AN; ol feleğe M, H

²⁶³ atlas eylediler AN; atlas ıtlak eylediler M, H

²⁶⁴ felek-i heşîm AN; zuhal-i heşîm M, felek-i hişâm H

Lokmacı

‘indi’l-hukemâ ol feleğe el-burc diyorlar²⁶⁵. On iki burc andadır ve yine ol felek ‘akl ü nefsenden bir felek dahi vücûda geldi ki felek-i zuhal dedikleri oldur. Ve bi’l-cümle tâ felek-i evvele inince bu minvâl üzre birbirinin ‘akl ü nefsenden bir felek dahi vücûda gelip halk olunmuştur²⁶⁶ ki hülâsa-i kelâm ‘ulemâ-i tefâsîr-i hidâyet encâm²⁶⁷ (انارالله قبور الى هم يوم القيام)²⁶⁸ bi’l-ittifâk derler ki ol zamân ki Hazret-i Bârî Celle Şânehu cevher-i basîti evvela halk etdi ve ana El-Vahît nazarıyla nazar eyledi.

Pes ol cevher-i tâb cemâle doymayıp ve cemâl-i ehadiyyeti celâl ve ehadiyyeti sanıp havf ü hayretinden eridi ve bin yıl dahi cûşân ü hurûşân oldu²⁶⁹. Ahar anın mütesâ'id olan necâdından yerlerin ve göklerin mevâdı peydâ olup²⁷⁰ biri birinden başka başka²⁷¹ ayrılıp ‘ale-t-tevâlî seb‘a semavât ve heft bahr ü heft zemîn zuhûra geldi²⁷². Ekser-i müfessirin ve evfer-i muhaddisin dahi bu mazmûna câzimlerdir. (حتى ثم المستوى الى اسماء وهى دخان)²⁷³ [11/b] nass-ı kerîmi bu husûsa delîl-i kât‘ idiğinde ‘âzimlerdir²⁷⁴. Ammâ fasl-ı sâni ki ebu’l beşer Âdem peygamber ‘aleyhisselâmdan²⁷⁵ fahr-i ‘âlem Sallallahu ‘aleyhi ve sellem zamân-ı şerîfine gelince²⁷⁶ vâki‘ olan mevâd ve tevârîh beyânında ‘ömr-i dünyâ yedi bin olmakla müş‘ir ve ‘inde’l-ba‘z

²⁶⁵ ‘indü’l-hükemâ ol feleğe el-burc diyorlar AN; ehl-i Kurân ana felekü’l burûc dahi derler ki M, H

²⁶⁶ ‘akl ü nefsenden bir felek dahi vücûda gelip halk olunmuştur AN; ‘aklı ve nefsisinden halk olunmuştur M, ‘aklı ü nefsisinden bir felek halk olundu dediler H

²⁶⁷ ‘ulemâ-i tefâsîr-i hidâyet encâm AN; ulemâ-i tefsîr-i hidâyet encâm H

²⁶⁸ Kıyamet gününe kadar Allah kabrini aydınlatsın

²⁶⁹ eridi ve bin yıl dahi cûşân ü hurûşân oldu AN; eriyip bin yıl tamâm cûşân ve hurûşân oldu H

²⁷⁰ göklerin mevâdı peydâ olup AN; gökler vâdiler peydâ oldu H

²⁷¹ peydâ olup biri birinden başka başka AN; peydâ olup başka başka M

²⁷² seb‘a semavât ve heft bahr ü heft zemîn zuhûra geldi AN; seb‘a semavât-ı berrin ve heft bahr ü heft zemîn zuhûra geldi M

²⁷³ Kuran-ı Kerim: 41/11: Sonra duman halinde olan göğe yöneldi... (Ayette حتى kelimesi yoktur.)

²⁷⁴ delîl-i kât‘ idiğinde ‘âzimlerdir AN; delîl-i kât‘ ve buhân-ı sâtı‘ idiğinde ‘âzimlerdir. İntihâ M, delîl-i kât‘dır ve bâhir-i sâtı‘ idiğine câzimlerdir. İntihâ H

²⁷⁵ Âdem peygamber ‘aleyhisselâmdan AN; Âdem ‘aleyhisselâmdan M, H

²⁷⁶ ‘aleyhi ve sellem zamân-ı şerîfine gelince AN; ‘aleyhisselatu vesselâm zamânna gelince M, Sallallahu Te‘âlâ aleyhi ve selleme gelince H

Lokmacı

ziyâde olmasını muhbir olan husûs i'lânındadır. Hafî olmaya ki²⁷⁷ Resulullah Sallallahu 'Aleyhi ve Sellemden ehâdîs-i sahîhe sâdir olmuştur ki dünyânın 'ömrü yedi bin yıl ola. Yani ki Hazret-i Âdem²⁷⁸ yere indiği günden kıyâmet kopunca yedi bin yıl tamâm ola.

(الدنيا سبعة ايام كل يوم الف سنة بعثت في آخرها) yani dünyanın zamanı yedi gündür. Ben ol günün âhirinde zuhûra geldim buyurdıkları hadîs-i şerîfi bu mazmûna delâlet eder²⁷⁹ ve lakin ibn Vehbî rivâyet etdiği hadîs-i latîf ki²⁸⁰

(الدنيا خمسة الاف سنة و ستمائة و انى لاعرف كل زمان منها ماكان من الملوك والانباء) yani ki şimdiki halde ki dünyadan beş bin altıyüz yıl mürûr etmiştir. Zikr olunan beşbin altıyüz yıl içinde²⁸¹ mülûkden ve enbiyâdan kimler geldiğini ve her birine ne târîhde ve ne zamânda gelip gitdiğini ben bilirim buyurdıkları hadîs-i şerîf 'ömr-i dünyâ yedi bin yıl olmayı münâfidir²⁸². Zirâ bu hadîs-i şerîf sudûr²⁸³ etdiği hinde ki beş bin altıyüz sene idi. Ol zamândan beri hod bin seneye karîb zamân dahi geçti. Bu takdîrce yedi bin yıla hasr mümkün olmadı. Hatta fuzalâ'-i müte'ahhirinden evvelâ vâris-i 'ulûmu'l evvelîn ve'l ahirîn²⁸⁴ Suyûtî Mevlâna Celâleddîn sâniyen 'umdetü'l müfessirîn [12/a] nukâvetü'l müdekkikîn sultânü'l 'ulemâ' fi'r-rûm Mevlânâ Ebussu'ud fazîlet rusûm bu bâbda yazdıkları risâlede buyurmuşlar ki²⁸⁵ 'ömr-i dünyâ 'alâ küllî hâl yedi bin yıldan

²⁷⁷ muhbir olan husûs i'lânındadır. Hafî olmaya ki AN; muhbir olan husûs hafî olmaya H

²⁷⁸ Hazret-i Âdem AN; Hazret-i Âdem Aleyhisselâm H

²⁷⁹ yani dünyanın zamanı yedi gündür. Ben ol günün âhirinde zuhûra geldim buyurdıkları hadîs-i şerîfi AN; buyurdıkları yani dünyanın zamanı yedi gündür. Ben ol günün âhirinde zuhûra geldim hadîs-i şerîfi M, buyurdıkları hadîs-i şerîfi ana delâlet eder H

²⁸⁰ ibn Vehbî rivâyet etdiği hadîs-i latîf ki AN; ibn Vehbi rivâyet etmiştir ki H

²⁸¹ yani ki şimdiki halde ki dünyadan beş bin altıyüz yıl mürûr etmiştir. Zikr olunan beşbin altıyüz yıl içinde AN; yani ki şimdiki halde dünyâdan beş bin altıyüz yıl içinde H

²⁸² yani ki şimdiki halde ki dünyadan beş bin altıyüz yıl mürûr etmiştir...AN; sadaka resulullah yani şimdiki halde ki dünyadan beş bin altıyüz yıl içinde mülûkden ve enbiyâdan kimler geldiğini ve her birine ne târîhde ve ne zamânda gelip gitdiğini ben bilirim buyurdıkları hadîs-i şerîf 'ömr-i dünyâ yedi bin yıl olmayı münâfidir M

²⁸³ sudûr AN; zuhûr M

²⁸⁴ evvelâ vâris-i 'ulûmu'l evvelîn ve'l ahirîn AN; evvelâ vâris-i ulûmu'lenbiyâ ve'l mürselîn H

²⁸⁵ buyurmuşlar ki AN; buyurdıkları ki M

Lokmacı

artıktır. Lakin ol ziyâde ne mikdâr zamân idiği kimseye ma'lûm değildir. Nihâyet ba'zı ehâdîs-i şerîfe delâletıyla ziyâdesi beşyüz yıldan nâkız idiği mukarrerdir. Ve'l-hâsıl 'ömr-i dünyâyı yedi bin yıldan ziyâde idiğın bundan dahi²⁸⁶ ma'lûmdur ki deccâlin re's-i mi'ede zuhûru ve andan sonra yine kırk yıl mikdârı nâsın meks-i meskûri²⁸⁷ ba'dehu Hazret-i İsanın²⁸⁸ nüzûl-i hidâyet şu'uru şems-i 'âlemtâbın magrib cânibinden tulû'-i pür nûru ve andan sonra yine nâsın yüz yirmi yıl ma'îşet-i pür fütûri ve andan sonra Hazret-i İsrâfilin def'a-i evlâda nefha-i sûru ve mâbeynü'l-nefhatîn kırk yıl mikdârı zamânın mürûru iki yüz yıl içinde ancak vukû' bulacağını müttetikün 'aleyhtir. Ammâ müfessir-i fazîlet şuhûr Mevlânâ²⁸⁹ Ebussu'ud 'ömr-i dünyâ yedi bin yıl olmakla delâlet eden hadîs-i şerîfin tevfikinde ya'ni mu'azzam-ı mes'ele-i dîn²⁹⁰ ve umûr-i cumhûr-i yakîn ol bin senede olmakla i'tibâr vâki' olmasını²⁹¹ beyân etmişlerdir. Bu hakîre²⁹² layih olan budur ki 'ömr-i dünyâ yedi bin yıl olmakla ve eşrât-ı sâ'at zuhûr eden iki yüz yıl mikdârı ziyâdesi tatbikde ve tevfikde iki tarîk evlâdır. Tarîk-i evvel 'ömr-i dünyâ yedi bin yıldır buyurulduğı ümmet-i celîl âsayiş²⁹³ ve huzûr üzere geçindikleri zamân ol mikdârdır demek [12/b] ola. Eşrât-ı sâ'at zuhûr eden sinîn-i mehûfe ve muhavvife ki²⁹⁴ anda ümmetin ilâm-i şedâyidine nihâyet yoktur. O seneler hisâba dâhil olmaya. Tarîk-i sâni kasr-ı zamânla ol

²⁸⁶ ziyâdesi beşyüz yıldan nâkız idiği mukarrerdir. Ve'l-hâsıl 'ömr-i dünyâyı yedi bin yıldan ziyâde idiğın bundan dahi AN; ziyâdesi beşyüz yıldan nâkız idiği mukarrerdir. Ve'l-hâsıl 'ömr-i dünyâyı yedi bin yıldan ziyâde idiğın bundan dahi M, ziyâde idiği bundan dahi H

²⁸⁷ meskûri AN; meksûri M, müksiri H

²⁸⁸ Hazret-i İsanın AN; Hazret-i İsa Aleyhisselâmın H

²⁸⁹ fazîlet şuhûr Mevlânâ AN; fazîlet şuhûr Mollâ M, fazîlet şî'âr Mevlânâ H

²⁹⁰ ya'ni mu'azzam-ı mes'ele-i dîn AN; ya'ni mes'ele-i dîn H

²⁹¹ i'tibâr vâki' olmasını AN; i'tibâr anâ vâki' olmasını H

²⁹² Bu hakîre AN; Lakin bu hakîre M

²⁹³ ümmet-i celîl âsayiş AN; ümmet-i celîlü'l-himmetin âsayiş H

²⁹⁴ Eşrât-ı sâ'at zuhûr eden sinîn-i mehûfe ve muhavvife ki AN; Eşrât zuhûr eden sinîn-i muhavvife ki H

Lokmacı

ziyâde olan senelerin aşağı varmasıdır ki²⁹⁵ Sultân-ı Enbiyâ Muhammed Mustafa Sallallahu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem buyururlar ki²⁹⁶

لا تقوم اساعة حتى يتقارب الزمان فتكون السنة كالشهر و الشهر كالجمعه و تكون الجمعة كالיום و تكون اليوم كالساعة و تكون الساعة كالضرفة بالنار

Yani Enes radiyallahu anh²⁹⁷ rivâyetiyle mesâbihde bu hadîs-i şerîf mestûrdur ki hatta kıyâmet kopmaz²⁹⁸ ilâ zamân kasr olunup bir yıl bir ay mikdârı ve bir ay bir hafta mikdârı ve her hafta bir gün denlü²⁹⁹ ve bir gün bir sâ‘at denlü³⁰⁰ ve her sâ‘at huşk ve yâbisden çalıdan çırpıdan yanan³⁰¹ ateşin ‘alevi geçdiği zamân mikdârı olmayınca diyü buyurdıklarından ma‘lûm olduki eşrât sâ‘ât zuhûrundan sonra habîbine ri‘âyet ve ümmetine merhameten³⁰² zamân kasr olundu ki hem alâm-ı şedâyid mümted olmaya³⁰³ ve hem ‘ömr-i dünyâ yedi bin yıl olmak dahi mukarrer ola³⁰⁴. Felâcerem bu iki tarikle tevfiik ve tatbîki³⁰⁵ mümkün iken âhar vechle te‘vile sülûk cidden câ‘iz iken âhar vechle te‘vile sülûk cidden câiz değildir³⁰⁶. Fe-emmâ hâletü’l-tahrîr ki sene hams ve tis’in ve tis‘amie târîhinde vâki‘ olub elfe³⁰⁷ beş yıl kalmıştır. Ma‘hazâ eşrât sâ‘atden nesne zâhir olmamıştır. Nihâyet şe‘âmil-i nâsda ba‘zı ‘alâyim ve âsâr sudûr³⁰⁸ etmiştir ki Ya‘lemullah [13/a]

²⁹⁵ aşağı varmasıdır ki AN; aşağısına varmıştır ki M, aşağı mâverâsıdır ki H

²⁹⁶ Sultân-ı Enbiyâ Muhammed Mustafa Sallallahu Te‘âlâ ‘Aleyhi ve Sellem buyururlar ki AN; Sultân-ı Enbiyâ Sallallahu Te‘âlâ Aleyhi ve Sellem buyurur H

²⁹⁷ Enes radiyallahu anh AN; Enes bin Malik radiyallahu anh H

²⁹⁸ kıyâmet kopmaz AN; ma‘nâ-yı münîfi kıyâmet kopmaz M, H

²⁹⁹ her hafta bir gün denlü AN; bir hafta bir gün denlü M, bir hafta mikdârı H

³⁰⁰ denlü AN; mikdârı H

³⁰¹ çalıdan çırpıdan yanan AN; çalıdan yanan H

³⁰² merhameten AN; merhamet için M

³⁰³ olundu ki hem alâm-ı şedâyid mümted olmaya AN; oluna hem alâm-ı şedâyid mümted olmaya M, oluna ki alâm ü şedâyid mümted olmaya H

³⁰⁴ olmak dahi mukarrer ola AN; olmak mukarrerdir H

³⁰⁵ tatbîki AN; tedkîk H

³⁰⁶ Felâcerem bu iki tarikle tevfiik ve tatbîki mümkün... AN; Felâcerem bu iki tarikle tevfiik ve tatbîki mümkün iken âhar vechle te‘vile sülûk-i vecd câ‘iz değildir M

³⁰⁷ vâki‘ olub elfe AN; vâki‘ olan tamâm-ı elfe M, vâki‘ olup tamâm-ı elfe H

³⁰⁸ ‘alâyim ve âsâr sudûr AN; ‘alâyim-i âsâr zuhûr H

Lokmacı

‘âkıbeti eşrât sâ‘ate müntehi olmakta şübhe yoktur. Hafî olmaya ki³⁰⁹ eşrât sâ‘at dedikleri on ‘alâmetdir. Biri dehân kıssası ikincisi deccâl³¹⁰ üçüncü dâbbetü’l-arz³¹¹ dördüncü şems-i ‘âlem-tâbın mağribden doğması beşincisi Hazret-i İsanın nuzûlu³¹² altıncısı ye‘cûc ve me‘cûcun zuhûru yedinci maşrık cânibinden³¹³ olacak hasf sekizinci mağrib tarafından olacak hasf <dokuzuncu cezîret’ül ‘arapta olacak hasf yani hasfin ma‘nâsı demek olur ki mağrib ve maşrık ve cezîretü’l ‘arapta ma‘mûr vilâyetler ve yerler göçse gerektir ki murâd olunan oldur.>³¹⁴ Onuncu Yemenden³¹⁵ bir âteş peydâ olub nâsı mahşere sürmesidir ki³¹⁶ âhar eşrât sâ‘at oldur. Mesâbîhde bu vechle mestûrdur. Fe-emmâ beyni’l ümem mazbût olan³¹⁷ tevârîh-i hidâyet rakam-ı hübütlü Hazret-i Âdemden bu zamâna gelince ne mikdâr sâl geçdiğine delâ’il-i sadâkat kalem olmakla anların dahi beyânı elzem ve ehem olmuştur. İmdi Hazret-i Âdem yere indiğinden tûfân-ı Nûh’a gelince ve ba‘zılar kavlinde Nûh’un vefâtına varınca iki bin altıyüz elli altı yıl³¹⁸ ve Nûh ‘aleyhisselâm vefâtından Hazret-i İbrahimü’l Halîl doğduğu güne

³⁰⁹ şübhe yoktur hafî olmaya ki AN; şübhe yok ki bu kadar hafî olmaya ki M, şübhe yokdur. İmdi Hafî olmaya ki H

³¹⁰ Biri dehân kıssası ikincisi deccâl AN; Biri dehân kıssası ikincisi deccâl hurûcu M, Evveli dehân kıssası ikinci deccâl hurûcu H

³¹¹ üçüncü dabbetü’l-arz AN; üçüncü dabbetü’l-arz kıssası M, üçüncü dabbetü’l-arz H

³¹² mağribden doğması beşincisi Hazret-i İsanın nuzûlu AN; mağribden tulû’î beşinci Hazret-i İsa Aleyhisselâmın nuzûlü H

³¹³ cânibinden AN; tarafından H

³¹⁴ < > içerisinde yer alan metin AN nüshasında eksik olduğu için M nüshasından tamamlanmıştır. dokuzuncu cezîret’ül ‘arapta olacak hasf yani hasfin ma‘nâsı demek olur ki mağrib ve maşrık ve cezîretü’l ‘arapta ma‘mûr vilâyetler ve yerler göçse gerektir ki murâd olunan oldur M, Dokuzuncu cezîre-i Arab’da zâhir olacak hasf hasfin ma‘nâsı evvel maşrıkdan sonra mağribden sonra cezîre-i Arab’dan nice ma‘mûreler yere geçse gerektir diyü rivâyet olunmuştur H

³¹⁵ Onuncu Yemenden AN; Onuncu Yemen tarafından H

³¹⁶ mahşere sürmesidir ki AN; mahşer yerine süre ki H

³¹⁷ beynü’l ümem mazbût olan AN; beynü’l ümem M

³¹⁸ hidâyet rakam-ı hübütlü Hazret-i Âdemden bu zamâna gelince...AN; hidâyet rakam-ı hübütlü Hazret-i Âdemden bu zamâna gelince ne mikdâr sâl geçdiğine delâ’il-i sadâkat kalem olmakla anların dahi beyânı ehem ve elzem olmuştur. İmdi Hazret-i Âdem yere indiğinden tûfân-ı Nûh ‘aleyhisselâma gelince ve ba‘zılar kavlinde Nûh’un vefâtına varınca iki bin altıyüz elli yıl M, hidâyet rakam olmakla anların dahi beyânı elzem ve ehem olmuştur. İmdi Hazret-i Âdem Aleyhisselâm yere indiğinden tûfân-ı Nûh Aleyhisselâma gelince ba‘zılar kavlinde vefâtına varınca iki bin elli yıl H

Lokmacı

gelince³¹⁹ altıyüz kırk iki yıl ve vilâdet-i Hazret-i İbrahimden Hicret-i Muhammediyye târîhine gelince iki bin üçyüz yetmiş üç yıldır ki hubût târîhinden hicret târîhine gelince cem'ân beş bin altıyüz yetmiş bir yıl olur ki ekser ehl-i tevârih bu hisâba zâhiblerdir³²⁰. Lakin ziyâdesi vardır. Fe-emmâ Eşrefü't-Tevârih mü'ellifi Mevlânâ Kâdı³²¹ Zübdetü'l Usûl sahibinden rivâyet ile hadîs-i şerîf-i nebevîden ahz-ı delâletle yazdıkları üzere Hazret-i Âdem halk olunduğu³²² günden Fahr-i 'Alem Sallallahu Te'alâ 'Aleyhi ve Sellem nübüvveti târîhine gelince beş bin sekizyüz yıldır. Ammâ 'ulemâdan niceler dahi [13/b] ziyâdedir demişler³²³. Mevlânâ Muhammed Cerîr Taberi 'aleyhirrahme³²⁴ yazdığı üzere hübût-i Âdemden vilâdet-i Fahr-i 'âleme gelince³²⁵ be-kavl-i yehûd dört bin altıyüz kırk yıl ve be-kavl-i nasârî beşbin dokuzyüz yetmiş iki yıl ve be-kavl-i magân altıbin yüz onüç yıldır diyü beyân olunmuştur ve tevâ'if-i mezbûrdan³²⁶ her biri kitâblarından ol vechle istihrâc etdiklerini bildirmişlerdir. Ammâ bu hakîre cümleden esahh ve hisâben ve kitâben bu zikr olunandan esdak Hazret-i Abdullah bin Abbas radiyallahu 'anhüma beyân buyurmuşlardır ki³²⁷ vârid olan ehâdîs-i şerîfeye

³¹⁹ İbrahimü'l Halîl doğduğu güne gelince AN; İbrahimü'l Halîlü'rrahman velâdetine gelince M

³²⁰ Hazret-i İbrahimden Hicret-i Muhammediyye târîhine...AN; Hazret-i İbrahim'den Hicret-i Muhammed târîhine gelince cem'ân beş bin altıyüz yetmiş bir yıl olur ki ekser ehl-i tevârih bu hisâba zâhiblerdir M, vilâdet-i İbrahim Aleyhisselâmdan Hazret-i Muhammed Mustafa Sallallahu Te'alâ Aleyhi ve Selleme gelince iki bin üçyüz yetmiş beş yıl olur ki ekser ehl-i tevârih bu hisâba zâhiblerdir H

³²¹ mü'ellifi Mevlânâ Kâdı AN; mü'ellifi Mevlânâ Kâdı 'Akîd M, Kâdı عضد H

³²² ahz-ı delâletle yazdıkları üzere Hazret-i Âdem halk olunduğu AN; delâlet ile yazdıkları üzere Hazret-i Âdem Aleyhisselâm halk olunduğu H

³²³ Ammâ 'ulemâdan niceler dahi ziyâdedir demişler AN; Ammâ 'ulemâdan niceleri ihtilâf edip dahi ziyâdedir demişler M, Fe amma 'ulemâdan niceleri ihtilâf edip dahi ziyâdedir demişler H

³²⁴ Mevlânâ Muhammed Cerîr Taberi 'aleyhirrahme AN; Mevlânâ Cerîr Taberi rahmetullahi 'aleyhü'l bâri M, Mevlânâ Ceziri Aleyhi Rahmetü'l Bâri H

³²⁵ vilâdet-i Fahr-i 'âleme gelince AN; Fahr-i âlem hazretlerine gelince H

³²⁶ mezbûrdan AN; mezbûre H

³²⁷ bu zikr olunandan esdak Hazret-i Abdullah bin Abbas radiyallahu 'anhüma beyân buyurmuşlardır ki AN; bu zikr olunandan esdak ve ercah Hazret-i Abdullah bin Abbas beyân buyurdıklarıdır ki M, bu zikr olunandan esdak ve ercah Hazret-i Abdullah bin Abbas radiyallahu anhumâ buyurdıklarıdır ki H

Lokmacı

cümleden bu hisâbın tevfiği ziyâdedir ve anlar buyurmuşlardır ki³²⁸ Hazret-i Âdemden Nûh nebîye gelince iki bin ikiyüz elli yıldır³²⁹ ve tûfân-ı Nûhdan İbrahimü'l Halîle zamânına gelince³³⁰ bin yetmiş dokuz yıldır. Ve İbrahim zamânından Hazret-i Musa zamânına gelince beşyüz altmış beş yıldır. Ve Hazret-i Musa devrinden Süleyman Nebî zamânına gelince beşyüz altı yıldır³³¹. Kezalik Süleyman nebîden İskender-i Zulkarneyn 'ahdine gelince yediyüz yetmiş beş yıldır³³² ve Hazret-i İskenderden Hazret-i İsa zamânına gelince üçyüz altmış dokuz yıldır³³³ ve Hazret-i İsadan Hazret-i Muhammed Mustafa Sallallahu 'aleyhi ve sellem zamânına gelince³³⁴ beşyüz elli yıldır ki cem'ân altıbin yüz kırk beş yıl olur³³⁵. Eđerçe 'ömr-i dünyâ yedi bin yıl olmak hisâbına münâfidir. Lakin Hazret-i İbn Abbasın fazîleti 'ulûm ve fûnûn-i tevârîhi ihâtası haşyeti³³⁶ 'alâ küll-i hâl sâ'ir kelâmdan râcihliğini mücibirdir. Ammâ hâtîme ki fi zamânına milel-i muhtelif ve ümem-i

³²⁸ cümleden bu hisâbın tevfiği ziyâdedir ve anlar buyurmuşlardır AN; cümleden ziyâde bu hisâbın tevfiği mümkündür ve anlar buyurmuşlardır M, cümleden ziyâde bu hisâbın tevfiği mümkündür ve buyurmuşlardır H

³²⁹ Hazret-i Âdemden Nûh nebîye gelince iki bin ikiyüz elli yıldır AN; Hazret-i Âdemden Nûh nebîye gelince iki bin ikiyüz elli altı yıldır M, Hazret-i Âdem Aleyhisselâmdan Hazret-i Nûh Aleyhisselâma gelince iki bin iki yüz elli altı yıldır H

³³⁰ İbrahimü'l Halîle zamânına gelince AN; İbrahimü'l Halîle gelince M, Hazret-i İbrahim Aleyhisselâma gelince H

³³¹ Hazret-i Musa devrinden Süleyman Nebî zamânına gelince beşyüz altı yıldır AN; Hazret-i Musa zamânına gelince beşyüz altmış beş yıldır. Ve Hazret-i Musa devrinden Süleyman Nebî zamânına gelince beşyüz altı yıldır M, Hazret-i İbrahim Aleyhisselâmdan Hazret-i Musa Aleyhisselâm zamânına gelince beşyüz altmış beş yıldır. Hazret-i Musa Aleyhisselâm devrinden Hazret-i Süleyman Aleyhisselâma gelince beşyüz otuz altı yıldır H

³³² Kezalik Süleyman nebîden İskender-i Zulkarneyn 'ahdine gelince yediyüz yetmiş beş yıldır AN; Kezalik Süleyman nebîden İskender-i Zulkarneyn 'ahdine gelince yediyüz yetmiş yıldır M, Hazret-i Süleymandan İskender Zulkarneyn 'ahdine gelince yediyüz yetmiş yıldır H

³³³ Hazret-i İskenderden Hazret-i İsa zamânına gelince üçyüz altmış dokuz yıldır AN; zamân-ı İskenderden Hazret-i İsa târihine gelince üçyüz altmış dokuz yıldır M, ve zamân-ı İskenderden Hazret-i İsa Aleyhisselâma gelince üç yüz altmış dokuz yıldır H

³³⁴ ve Hazret-i İsadan Muhammed Mustafa Sallallahu 'aleyhi ve sellem zamânına gelince AN; ve Hazret-i İsadan Muhammed Mustafa zamânına gelince M, ve Hazret-i İsa Aleyhisselâmdan Hazret-i Muhammed Mustafa Sallallahu Te'âlâ Aleyhi ve Sellem zamân-ı sa'âdetlerine gelince H

³³⁵ altıbin yüz kırk beş yıl olur AN; altıbin yüz yirmi beş yıl olur M, altı bin yüz yirmi yıldır H

³³⁶ fazîleti 'ulûm ve fûnûn-i tevârîhi ihâtası haşyeti AN; fazîleti ve fûnûn-i tevârîhi ihâtası haşyeti M, fazîlet ve 'ulûm-i fûnûn-i târihin ihâtada haşyeti H

Lokmacı

mütehâlîfe beyenlerinde câri olan [14/a] tevârîh-i müte‘addide beyânındadır. İmdi ol târîhlerin eşharı evvela Hicret-i Nebeviyye târîhidir ki Habîb-i Hüdüâ Hazret-i Muhammed Mustafa³³⁷ Sallallahu Te‘âlâ ‘aleyhi ve sellem Mekke-i Mükerrermeden Medine-i Münevvereye hicret buyurdıkları günden zabt olunmuştur³³⁸. Bu târîhin re’s senesi muharremü’l harâm guresidir ki yevmü’l hamîs idi. Eđerçe evvelâ yevmü’l cum‘adır demişler. Ammâ essahı evvela beyân olunandan³³⁹ ve bir sene ki on iki aydır. Biri otuz ve biri yirmi dokuz olmak üzere ‘aded-i eyyâm iş bu seneviyye-i basîtesinde³⁴⁰ üçyüz elli dört gün ve kebîsesinde bir gün ziyâdedir. Sâniyen târîh-i rûmîdir ki İskender rûmî târîhi dedikleridir. Bu târîhin evveli yevm-i isneyndir³⁴¹. Senesi şemsiye hisâbı üzredir. Ve ‘aded-i eyyâmı seneviye-i basîtede üçyüz altmış beş gündür. Ammâ kebîsede bir gün ziyâdedir³⁴² ve aylarının evveli yani ki târîh-i sâbıkda ki mâh-ı muharrem bedeli teşrîn-i evvel ayıdır³⁴³. Sâlisen târîh-i kıbtîdir ki evveli yevmü’l cum‘adır ve senesi şemsiye hisâbı üzre olup ‘aded-i eyyâm sene-i basîtesinden üçyüz altmış beş gün ve kebîsesinde altmışaltı gündür³⁴⁴. Râbi‘en târîh-i fârisîdir ki âhar Mülûk-i ‘Acem Yezd-Cerd ibn şehriyâr târîhidir³⁴⁵. Evveli yevmü’s-sülasâdır ki Yezd-Cerd’in cülûs etdiği gündür ve senesi şemsiye hisâbı üzre olup ‘aded-i eyyâm-ı seneviyesi üçyüz altmış beş gündür ve şuhûrunun evveli mâh-ı ferverdindir³⁴⁶. Hâmisen târîh-i ‘iberdir ve yehûd tâ’ifesi ana i‘tibâr ederler ve ana târîhü’l halîfe dahi derler. İbtidâsı leyle-i isneyndir ki beş sâ‘at ve

³³⁷ Habîb-i Hüdüâ Hazret-i Muhammed Mustafa AN; Hazret-i Muhammed Mustafa H

³³⁸ hicret buyurdıkları günden zabt olunmuştur AN; teşrîfleri günden zabt olunmuştur H

³³⁹ Ammâ essahı evvela beyân olunandan AN; Essahı evvel beyân olunandır H

³⁴⁰ ‘aded-i eyyâm iş bu seneviyye-i basîtesinde AN; ‘aded-i eyyâm-ı seneviyye basîtesinde H

³⁴¹ Sâniyen târîh-i rûmîdir ki İskender rûmî târîhi dedikleridir. Bu târîhin evveli yevm-i isneyndir AN; Sâniyen târîh-i Rûmîdir ki İskender Rûmî târîhinde bu târîhin evveli yevmü’l isneyndir H

³⁴² Ammâ kebîsede bir gün ziyâdedir AN; ve kebîsesinde bir gün ziyâdedir H

³⁴³ ve aylarının evveli yani ki târîh-i sâbıkda ki mâh-ı muharrem bedeli teşrîn-i evvel ayıdır AN; ve aylarının evveli teşrîn-i evvel ayıdır H

³⁴⁴ gün ve kebîsesinde altmışaltı gündür AN; gündür ve kebîsesinde bir gün ziyâdedir H

³⁴⁵ Yezd-Cerd ibn şehriyâr târîhidir AN; Yezd-Cerd’in şehriyâr târîhidir M, Yezd-Cerd’in şehriyâr târîhinde H

³⁴⁶ evveli mâh-ı ferverdindir AN; evveli ferverdindir M

Lokmacı

ikiyüz dört dakika geçmiş [14/b] ola. Zirâ zu'mları budur ki Hakk Subhâne ve Te'âlâ dünyâyı ahad günü halk edip³⁴⁷ ve Hazret-i Âdeme³⁴⁸ nefh-i rûh yevm-i cum'anın sâ'at-i sâdisinde vâki'olup ictimâ'-i neyyirin hisâbı ile ba'zı sâ'ât iskât edip ve leyâlî-i eyyâme ibtidâ farz eyleyip leyle-i isneyn re's târîh tutarlar ve andan berûsuni hisâb ederler. Bunların 'aded-i eyyâm-ı seneviyyesi üçyüz elli dört gün ve sekiz sâ'at ve sekiz yüz yetmiş altı dakikadır ki fenn-i târîh ve takvîme müte'allik kitâbü'l müntehib fî akvâli'l 'acem ve'l 'arap fusûlünde böyle beyân olunmuştur³⁴⁹.

Elhamdulillah³⁵⁰ bu risâle tahrîri gâyetin buldu ve fenn-i tevârîhin³⁵¹ ketb-i müdevvenesinde yazılan tafsîller bu birkâç varakda mütehakkık oldu. Ricâ'-i mü'ellif-i hakîre her okundukta³⁵² rûhuna bir fâtiha-i şerîfe ile tezkîrdir. Hak Subhâne ve Te'âlânın³⁵³ rahmeti ve Resûlün hengâm-ı mahşerde mu'âveneti ve şefâ'ati nâzım-ı lâl-i güftârla 'abd-i dîndâr ve bende-i pür hîz-gâr üzerine olsun ki bu risâleyi tahkîk ederek okuya ve Hazret-i Hakkın kudret ve intihâsını zikr olan mukevvenâtdan idrâk eyleye³⁵⁴ duya ve i'tikâdında şekk ü rîb olmaya. Kemâl-i yakîn ve itmînân ile <bu> asârı tasdik kıla ve <a>hşâm kıraatinde ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya³⁵⁵.

(اللهم اجب دعاء من دعانى و تحقق رجاء من رجانى بحرمة سبع المثانى)

(تمت الرسالة فى يوم پنجشنبه فى وقت الظهر)

³⁴⁷ dünyâyı ahad günü halk edip AN; 'alemi ahad günü halk edip M, dünyâyı halk edip H

³⁴⁸ Âdeme AN; Âdem Aleyhisselâma H

³⁴⁹ böyle beyân olunmuştur AN; böyle olmuştur M

³⁵⁰ Elhamdulillah AN; Allahü'l-hamd ve'l-minne H

³⁵¹ fenn-i tevârîhin AN; fenn-i târîhin H

³⁵² okundukta AN; okundukça H

³⁵³ Te'âlânın AN; Te'âlâ Hazretlerinin H

³⁵⁴ kudret ve intihâsını zikr olan mukevvenâtdan idrâk eyleye AN; kudret-i bi-intihâsını mukevvenâtdan idrâk eyleyüp H

³⁵⁵ tasdik kıla ve <a>hşâm kıraatinde ricâ olunan fâtiha-i şerîfi musannif rûhundan dirîg kılmaya AN; tasdik kılalar H